

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Konfirmantlærere i soteriologiske spenningsfelt

En empirisk undersøkelse av konfirmantlæreres refleksjoner rundt egen
undervisning om forsoning og frelse

Inger Marie Lillevik

Veileder

Tone Stangeland Kaufman

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH 5045: Masteroppgave i Erfaringsbasert master i kirkelig undervisning (15 ECTS),
Vår 2022

Antall ord: 13 493

Forord

Jeg kommer til å huske denne sommeren. Veldig mye regn. Og innspurt på masteroppgaven.

Jeg vil gjerne takke konfirmantlærerne som sa ja til å delta i studien min. Deres åpenhet og gode refleksjoner vil jeg bære med meg videre.

Og veileder Tone. Tusen takk!! Alltid rette ord i rette tid. Alltid noe mer å strekke seg etter. Takk for engasjementet og de tydelige tilbakemeldingene. Så lærerikt og inspirerende det har vært!

Til mine gode medstudenter: takk for reisen! Det har vært en glede å dele disse tre årene med dere.

Takk til gode kolleger som har støttet meg og heiet på meg.

Og takk til sommergjester som gav meg kjærkommen avkobling fra oppgaveskrivingen, og Joar, Søgne og Raymond for gode samtaler som koblet meg på igjen!

Til sist: Kjære Arne, Eivind, Ingeborg og Arnstein. Dere gir regnværsdager og alle andre dager mening. En tidvis fjern og utilgjengelig ektefelle og mor vender nå tilbake!

Sammendrag

Denne masteravhandlingen er en empirisk undersøkelse av hvordan konfirmantlærere i tre ulike menigheter reflekterer rundt sin egen konfirmantundervisning knyttet til temaene forsoning og frelse. Problemstillingen som søkes besvart er: *Hvilke teologiske aspekter knyttet til forsoning og frelse kommer til uttrykk i konfirmantlæreres refleksjoner rundt egen undervisningen om Jesu død og oppstandelse, og hvilke muligheter for orientering og endring kan disse aspektene gi i møte med konfirmanter egne erfaringer.*

Intervjuene er gjennomført som fokusgruppeintervjuer, med to til tre konfirmantlærere i hver gruppe. Konfirmantlærerne tilhører ulike profesjoner innenfor Den norske kirke.

Det teoretiske rammeverket for avhandlingen knytter seg for det første til ulike forsoningsteorier, med hovedvekt på Ted Peters seks forsoningskategorier, samt Kathryn Tanners inkarnasjonsmodell og Jürgen Moltmanns teori om korset og lidelsen. Den andre teoridelen omfatter Jan-Olav Henriksens teori om hvordan religion kan bidra med ressurser til menneskers *orientering* og *endring*. I tillegg presenteres kort Hartmut Rosas teori om *resonans*, som i avhandlingen benyttes som en analytisk linse.

Mitt hovedfunn viser at konfirmantlærere opererer innenfor flere *soteriologiske spenningsfelt*. Dette berører forholdet mellom de ulike forsoningsmodellene, og hvorvidt noen av disse er å forstå som mer normative enn andre, og det angår klassiske teologiske begrep som synd og frelse. Spenningen oppstår i det konfirmantlærerne erfarer at disse aspektene ikke skaper gjenklang hos konfirmanter.

I drøftingskapittelet går jeg inn i disse spenningsfeltene og drøfter dem. Jeg argumenterer blant annet for at ingen av forsoningsmodellene kan favne det mangfoldet som kommer til uttrykk i det bibelske materialet. På bakgrunn av dette tar jeg til orde for en fleksibel, mangfoldig og kritisk tilnærming i bruken av forsoningsperspektiv i møte med konfirmanter, med utgangspunkt i en lydhørhet for konfirmanterens egne erfaringer. I dialog med noen nyere bidrag på feltet argumenterer jeg for at en reflektert tilnærming til syndsbegrepet kan gi verdifulle innspill til konfirmanterens orientering og endring. Når det gjelder frelsesbegrepet ser jeg behovet for at det både innen kirke og academia arbeides videre med hvordan dette begrepet kan gjøres anvendelig på en måte som kan skape resonans.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	1
1.1 Presentasjon av tema	1
1.2 Problemstilling	1
1.3 Avgrensninger og presiseringer	2
1.4 Tidligere forskning	2
1.5 Avhandlingens oppbygging.....	4
2 Metode.....	4
2.1 Utvalg	4
2.2 Om intervjuene	5
2.3 Analyseprosessen	7
2.4 Refleksivitet	7
3 Teori	9
3.1 Teorier om forsoning og frelse	9
3.1.1 Jesus – læreren som gir den sanne kunnskapen	10
3.1.2 Jesus – moralsk forbilde og påvirker.....	11
3.1.3 Jesus – seierherre og frigjører	12
3.1.4 Jesus – vår godtgjører.....	13
3.1.5 Jesus og det lykkelige bytte.....	13
3.1.6 Jesus – den siste syndebukk	14
3.1.7 Kritikk av forsoningsteorier	14
3.1.8 Inkarnasjonsmodellen.....	15
3.1.9 Korset og lidelsen.....	16
3.1.10 Oppsummering	17
3.2 Religion som ressurs for orientering og endring	17

3.2.1 Orientering og endring	18
3.3 Resonans.....	19
4 Analyse.....	20
4.1 Presentasjon.....	20
Havgapet menighet.....	20
Berget menighet	20
Elvebredden menighet.....	20
4.2 Fortelling og fortolking	22
4.3 Kjærlighet og håp	23
4.4 Synd og soning	24
4.5 Frelse og frihet	27
4.6 Tro og erfaring	28
5 Drøfting	30
5.1 Soteriologiske spenningsfelt	30
5.2 Forsoningslæra og forsoningslærene.....	30
5.3 Synd og resonans.....	31
5.4 Frelse og resonans	33
5.5 Spenningsfeltstrategier	35
6 Oppsummering og konklusjon	37
7 Litteratur.....	39
Vedlegg	41
Vedlegg 1, Intervjuguide.....	41
Vedlegg 2, Kort med forsoningsmodeller	43
Vedlegg 3, Rangering av forsoningsmodellkortene	44
Vedlegg 4, Informasjon om deltakelse i forskningsprosjekt.....	45

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Hvordan snakker man med konfirmanter om betydningen av Jesu død og oppstandelse? Hvilke begrep, bilder og assosiasjoner gir det mening å bruke? Og hvilke erfaringer fra eget liv bærer konfirmantene med seg, som kan aktualiseres i møte med denne tematikken?

Betydningen av Jesu død og oppstandelse må kunne sies å være ett av de mest sentrale emnene innen kristen troslære, og knytter an til kjernebegrep som frelse og forsoning. På den norske kirkes hjemmeside forklares Jesu død og oppstandelse på denne måten:

Alle de fire evangeliene forteller om Jesu korsfestelse og oppstandelse. Sentralt i kristendommen er troen på at Jesu død og oppstandelse skjedde for oss. Gjennom hans død får vi tilgivelse for synd. Gjennom hans oppstandelse får vi liv og håp.¹

Når jeg har valgt å arbeide med dette temaet i min masteravhandling, er det blant annet med bakgrunn i mine egne erfaringer som konfirmantlærer, der jeg selv ofte har stått med spørsmålene jeg har skissert ovenfor og vært på leit etter gode, og kanskje nye svar.

Med dette som utgangspunkt har jeg i arbeidet med denne oppgaven ønsket å intervju nettopp konfirmantlærere, for å kunne danne meg et bilde av hvordan kirkelige medarbeidere reflekterer rundt temaet, og for å høre hvilke intensjoner de har for undervisningen knyttet til Jesu død og oppstandelse. Samtidig har jeg ønsket å få innblikk i hvordan det tenkes at konfirmanter skal gjøre seg nytte av denne undervisningen.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen for masteravhandlingen er som følger:

Hvilke teologiske aspekter knyttet til forsoning og frelse kommer til uttrykk i konfirmantlæreres refleksjoner rundt egen undervisningen om Jesu død og oppstandelse, og

¹ Den norske kirke, 2022 - <https://kirken.no/nb-NO/kristen-tro/kristen-tro/jesus-kristus/>

hvilke muligheter for orientering og endring kan disse aspektene gi i møte med konfirmanter egne erfaringer.

1.3 Avgrensninger og presiseringer

Problemstillingen overfor er todelt, og den første delen handler om å få innsikt i hva konfirmlærere selv hevder at de vektlegger i undervisningen om temaet. Det må presiseres at forskningsintervjuene ikke vil kunne gi svar på hvordan undervisningen faktisk foregår og heller ikke hvordan konfirmlærene til mine informanter relaterer seg til denne undervisningen. Trine Anker minner om man ikke kan vite hvordan forskningsdeltakere fremstår eller utfolder seg utenfor intervjusituasjonen, og at det man hevder at man gjør, ikke nødvendigvis alltid er det man faktisk gjør.² Med tanke på mine forskningsintervjuer, vil de altså bare kunne avdekke det konfirmlærerne selv sier og reflekter rundt temaet, de erfaringene de velger å dele og de intensjonene de hevder å ha for sin egen konfirmlærundervisningen på dette punktet.

Den andre delen av problemstillingen omhandler muligheten for at ulike aspekter ved frelse og forsoning kan fungere som verktøy konfirmlærere kan bruke inn mot eget liv og egne erfaringer. Dette vil jeg forsøke å se i lys av begrepene orientering og endring slik de kommer til uttrykk i Jan-Olav Henriksens artikkel *Everyday religion as orientation and transformation: A challenge to theology*.³

Både i problemstillingen og ellers i oppgaven bruker jeg begrepet konfirmlærer. Slik jeg anvender begrepet er det å forstå som en fellesbetegnelse på ansatte i Den norske kirke som underviser konfirmlærere. I stor grad dreier dette seg om kateketer, prester og menighetspedagoger.

1.4 Tidligere forskning

Det har vært skrevet flere masteravhandlinger de senere årene der forsoningslære og frelsteologi har vært tema. Det er naturlig å trekke fram masteravhandlingene til Mirjam Håland og Marianne Munz i denne sammenhengen, som begge relaterer til praksisfeltet, og

² Anker, 2020, s. 37

³ Henriksen, 2016

som har noen klare fellestrekk med mitt prosjekt. Håland har sett på frelsesteologi i noen utvalgte konfirmanterveiledninger,⁴ mens Munz har gjort en empirisk studie der hun har intervjuet vanlige kirkegjengere om deres forståelse av Jesu lidelse og død.⁵ I sin avhandling ser Håland sine funn i lys av livstolkningsbegrepet hos Peder Gravem og hvordan frelsesteologi kan yte ressurser til konfirmanter livstolkning. Munz på sin side knytter an til *Ordinary theology* og ser på hvilken betydning Jesu korsfestelse har for vanlige kirkegjenngeres tro og liv. Min avhandling bygger på mye av det samme teoretiske materialet ved at jeg i likhet med dem i hovedsak benytter Ted Peters kategorier når det kommer til forsoningsmodeller. Mens Håland analyserer skrevne tekster som «kommuniserer meninger og tanker som i form av en tekst mest sannsynlig er godt gjennomtenkt, redigert og potensielt presist»,⁶ bygger Munz sin studie på muntlige refleksjoner gjort av kirkegjengere som ikke har noen formell teologisk utdanning.⁷ Mitt bidrag kan i så måte sies å ligge midt mellom disse, fordi konfirmanterlærere står i en posisjon, der de på den ene side har i oppgave å formidle kirkens lære og selv har en faglig kompetanse for å gjøre dette, men der de samtidig står i en dialogsituasjon der de må forholde seg til ungdom som ikke har det. Jeg håper derfor det kan være av betydning å få et innblikk i hvordan nettopp konfirmanterlærere reflekterer rundt sin egen undervisning om forsoning og frelse.

Frelsesteologi er også et av temaene i boka *Forkynnelse for barn og voksne. En studie av sju gudstjenester i trosopplæringen*. I kapitlet *Jesus og Kaptein Sabeltann. En analyse av hvordan det forkynnes om frelse for barn og voksne*,⁸ gir Kristin Graff-Kallevåg og Jan-Olav Henriksen en analyse av frelsesteologien i to prekener holdt i gudstjenester der trosopplæringstiltak inngår. Relevante problemstillinger for temaet i min avhandling er også aktualisert i artikkelen *Synd og skam i autentisitetens tidsalder. En analyse av ungdommers teologisering*.⁹ Her har Tone Stangeland Kaufman og Kristin Graff-Kallevåg intervjuet ungdom som går i kirken om temaene synd og skam.

⁴ Håland, 2020

⁵ Munz, 2020

⁶ Håland, 2020, s. 6

⁷ Munz, 2020, s. 2

⁸ Graff-Kallevåg & Henriksen, 2021

⁹ Graff-Kallevåg & Kaufman, 2021

1.5 Avhandlingens oppbygging

Jeg vil i det neste kapittelet (2) presentere den metodiske tilnærmingen til den empiriske delen av avhandlingen, ved å gå inn i på utvalgs-kriterier jeg har lagt til grunn, beskrive intervjuenes form og oppbygging og vise hvordan jeg i etterkant av intervjuene har arbeidet med materialet. Jeg vil også komme med noen refleksjoner rundt min egen rolle som forsker. I kapittel 3 presenterer jeg de ulike forsoningsmodellene som er et teoretisk rammeverk for avhandlingen. Her tar jeg utgangspunkt i Ted Peters inndeling i seks forsoningskategorier, men presenterer i tillegg to andre perspektiv på forsoning. I den andre delen av kapittel 3 introduserer jeg begrepene *orientering* og *endring* og redegjør for hvordan Jan-Olav Henriksen anvender disse begrepene for å knytte teologi og lære sammen med menneskers erfaringer og praksiser. Jeg presenterer også Hartmut Rosas *resonansbegrep* som jeg anvender i denne avhandlingen som en analytisk linse. I analysekapittelet (4) starter jeg med å presentere fokusgruppene i studien før jeg løfter jeg fram materiale fra intervjuene som jeg ønsker å presentere, og analyserer dette. Jeg vil allerede i analysedelen se funnene i lys av begrepene orientering og endring - og resonans, før jeg i kapittel 5 drøfter noen av funnene jeg har gjort. Dette gjør jeg i dialog med teorien fra kapittel 3 og andre teoretiske perspektiv jeg finner relevante.

2 Metode

2.1 Utvalg

Denne avhandlingen bygger altså på en empirisk studie, der jeg har intervjuet konfirmantlærere. Studien er gjennomført i form av *fokusgruppeintervjuer*,¹⁰ der jeg har intervjuet grupper på to til tre konfirmantlærere og latt de reflektere sammen. Utvalget av deltakere til studien er et såkalt *informasjonsorientert* utvalg i motsetning til et tilfeldig utvalg og det ligger en variasjonstekning til grunn som Bent Flyvbjerg omtaler som *maximum variation cases*.¹¹ Maximum variation cases beskriver et utvalg der ulikhet mellom deltakere er tilsiktet for å få fram hvorvidt disse ulikhetene spiller noen rolle for de funn som blir gjort i

¹⁰ Anker, 2020, s. 38

¹¹ Flyvbjerg, 2006, s. 230

studien.¹² Fra min side var det ønskelig at både en prest og en kateket var med i hver gruppe, for å få en mulighet til å fange opp om fag og profesjon spiller en rolle i møte med tematikken i intervjuene. Til tross for dette ble ett av intervjuene gjennomført uten deltakelse av prest, og ett av intervjuene ble gjennomført uten kateket, men med menighetspedagog. Videre vektla jeg at de tre intervjuene skulle legges til menigheter med ulik geografisk plassering og som står i ulike teologiske tradisjoner (folkekirkekultur, bedehuskultur osv.) fordi jeg så for meg at dette kunne være faktorer som kunne ha betydning. For å finne fram til mulige deltakere og sette sammen fokusgrupper som kunne ivareta variasjonene jeg har beskrevet ovenfor, brukte jeg aktivt Den norske kirkes nettsider på menighetsnivå, og fant fram til navn på ansatte og kontaktinfo til disse. Deretter tok jeg direkte kontakt med kateket eller menighetspedagog i disse menighetene. Vedkommende inviterte deretter de andre aktuelle i sin stab med i fokusgruppen.

2.2 Om intervjuene

Før jeg tok fatt på intervjurunden gjennomførte jeg et pilotintervju der jeg testet ut spørsmålene jeg hadde utarbeidet til intervjuguiden og gjorde viktige erfaringer knyttet selve intervjusituasjonen. Dette førte til mindre justeringer av spørsmålene og skapte nyttige refleksjoner rundt min egen rolle i intervjuet. Med bakgrunn i godkjenning fra NSD og erklæring om informert samtykke fra deltakerne til å medvirke i studien (vedlegg 4) tok jeg fatt på de tre intervjuene.

Fokusgruppeintervjuene ble gjennomført som *semistrukturerte intervjuer*, der jeg altså på forhånd hadde forberedt spørsmål. Samtidig brakte jeg med meg en åpenhet inn i intervjuene for at samtalen i fokusgruppa også kunne bringe oss i en annen retning enn jeg hadde lagt opp til, og en vilje til å følge forskningsdeltakernes refleksjoner selv om de gikk utenfor spørsmålene jeg hadde forberedt.¹³ May Britt Postholm henviser til D. Morgan som peker på at gruppeintervjuer kan være utfordrende å lede ved at forskeren får mindre kontroll over samtalen.¹⁴ Dette var også min opplevelse i noen av intervjuene, og jeg var til tider usikker på om jeg i tilstrekkelig grad ledet samtalen inn på temaer jeg ønsket å få belyst. Postholm mener

¹² Flyvbjerg, 2006, s. 230

¹³ Anker, 2020, s. 38

¹⁴ Postholm, 2010, s. 73

likevel at det å slippe noe av kontrollen over intervjusituasjonen kan ha en positiv innvirkning på intervjuet, og snarere sikrer et godt og bredt informasjonsgrunnlag.¹⁵ Sett i ettertid, i arbeidet med materialet, er det langt på veg også min erfaring.

Intervjuene ble gjennomført ved fysiske møter, der jeg møtte fokusgruppene på kirkekontoret eller menighetshuset i deres lokalmiljø. Jeg gjorde lydopptak av hvert enkelt intervju og transkriberte disse i etterkant. Forskningsintervjuene ble gjennomført i tre ulike menigheter i ulike deler av landet. Menighetene er anonymiserte, og gitt fiktive navn. Det samme gjelder navn på deltakerne.

En del av intervjuet valgte jeg å knytte til noen kort som deltakerne fikk utdelt undervegs. På hvert av kortene hadde jeg skrevet to-tre setninger som litt forenklet uttrykte en av forsoningsteoriene jeg presenterer i kapittel 3 (vedlegg 2). Alle deltakerne i fokusgruppen fikk sin bunke med kort, og de ble så bedt om å rangere kortene ut ifra hvilke av disse perspektivene de mente var mye og lite framme i deres konfirmantundervisning. Kort med perspektiv som ikke var framme i undervisningen i det hele tatt kunne de legge til side.

Ideen til denne metoden er hentet fra Tron Fagermoen og Solveig M. Lauritzens studie *Teologier i trosopplæringen*.¹⁶ Der ble kort med en enkel tekst eller illustrasjon brukt på tilsvarende måte for å få deltakerne til å reflektere rundt og rangere hvilke elementer som var viktigst i planleggingen av et trosopplæringstiltak, og deretter ble samme metode benyttet til å rangere betydningen av de innholdsmessige delene av tiltaket. Fagermoen og Lauritzen omtaler dette som en god metode når hensikten er å legge til rette for refleksjon. Deres erfaring var også at metoden bidro til at de i deres studie lettere kunne danne seg et bilde av hva deltakerne vektet som betydningsfullt og hva som var særlig i fokus.¹⁷ De skriver: «Gjennom forsøk på å rangere vil refleksjonen tilspisse seg og bli mer konkret».¹⁸

For min del ble det viktig å finne et hjelpemiddel i intervjusituasjonen som på en enkel måte kunne hente opp de ulike forsoningskategoriene, slik at de kunne gjøres anvendelige i

¹⁵ Postholm, 2010, s. 73

¹⁶ Fagermoen & Lauritzen, 2018

¹⁷ Fagermoen & Lauritzen, 2018, s. 11f

¹⁸ Fagermoen & Lauritzen, 2018, s. 12

samtalen og kunne kobles sammen med deltakernes refleksjoner. Helt uproblematisk var dette likevel ikke. Å skulle komprimere til dels komplekse forsoningsteorier ned til to-tre setninger innebærer for det første en fare for overforenkling og at viktige poeng blir borte. For det andre er det en fare for at noen av teoriene, ikke minst de som er mindre kjente, blir utydelige eller vanskelige å forstå. Dette erfarte jeg også underveis ved at et par av deltakere uttrykte at de ikke helt forsto ett av kortene. For å huske hvordan deltakerne rangerte kortene, tok jeg bilde av kortrekkefølgen etter at deltakerne hadde rangert dem.

2.3 Analyseprosessen

Arbeidet med analysen gikk gjennom flere faser. Mens jeg transkriberte intervjuene og i tiden etter brukte jeg *tankenotater*¹⁹ for å ta vare på tanker og ideer jeg fikk der og da. Deretter gikk jeg gjennom hvert intervju for å kode materialet. Min koding foregikk gjennom en *abduktiv* prosess, der jeg vekslet mellom å la empiri og teori styre prosessen.²⁰ I denne fasen skrev jeg også ut et første analyseutkast for hver av de tre menighetene før jeg i neste omgang begynte å se mer helhetlig på materialet og etablerte noen hovedkategorier på tvers av de tre intervjuene. Deretter skrev jeg ut et nytt analyseutkast der materialet var samlet tematisk i hovedkategorier og ikke menighet for menighet. Før jeg gikk i gang med å skrive ut analysen foretok jeg en ny gjennomgang av materialet, denne gangen med særlig henblikk på Henriksens begrep *orientering* og *endring* samt Rosas *resonansbegrep*.

2.4 Refleksivitet

Ved å gjennomføre en empirisk studie, trer jeg inn i forskerrollen. Postholm understreker at forskeren er det viktigste redskapet innen kvalitativ forskning.²¹ Det fordrer en bevisstgjøring rundt min egen rolle i form av en *refleksivitetsprosess*. Prosessen skal bidra til å synliggjøre forskerens subjektivitet og forforståelse og andre hensyn som kan ha hatt betydning for forskningen, noe som er viktig for å kunne bedømme kvaliteten på studien.²²

Som jeg nevnte innledningsvis har jeg en interesse for temaet som studien tar opp, ved at jeg selv i mange år har vært konfirmantlærer og har erfaring med dette temaet i fra min egen

¹⁹ Anker, 2020, s. 67

²⁰ Anker, 2020, s. 79f

²¹ Postholm, 2010, s. 127

²² Postholm, 2010, s. 128

undervisning. Det gjorde at jeg hadde noen forestillinger om hvor «skoen trykker» før jeg møtte konfirmantlærerne. Anker peker på at forforståelse kan bidra til en antakelse om hva man vil møte, og at man i noen tilfeller også tar med seg fordommer inn på feltet.²³

Min egen bakgrunn plasserer meg i rollen som en *insider*.²⁴ Jeg er en insider ved at jeg i likhet med deltakerne i studien jobber i Den norske kirke og underviser konfirmanter. Jeg kjenner det kirkelige landskapet fra innsiden, og er tett på flere av de feltene kirken arbeider på. Insiderrollen byr både på muligheter og kan skape hindringer, og jeg vil kort peke på noen av disse.

Ved at jeg selv underviser konfirmanter kunne jeg i intervjusituasjonen raskt relatere til de refleksjonene som kom. Og ved at jeg ofte samarbeider tett med de faggruppene som var representert i intervjuene, kunne jeg lettere forstå dynamikken gruppedeltakerne imellom. Disse forholdene gjorde det mulig å fange opp detaljer, stille nødvendige oppfølgingsspørsmål og relatere til språklige bilder, referanser og faguttrykk som ble brukt av deltakerne. Samtidig kan insiderrollen potensielt bli stående i veien for meg. Alvesson snakker om hvordan man må forsøke å «rive seg løs» fra det man tar for gitt, slik at man får tilstrekkelig avstand til det materialet man skal behandle.²⁵ Jeg oppdaget selv undervegs i prosessen at jeg hadde oversett ting i materialet, som for en «outsider» kanskje ville fremstått tydeligere.

Noe jeg særlig reflekterte over i forkant av intervjuene var hvordan jeg best kunne bidra til at deltakerne kunne være seg selv og kjenne seg trygge på at de hadde noe å bidra med. Forsoningsteorier kan fremstå som krevende og komplekse og er ikke nødvendigvis like kjent farvann for alle som underviser konfirmanter. Det var viktig for meg at deltakerne ikke skulle være redde for å bli «avslørt» på manglende kunnskap eller at de skulle forsøke å gi inntrykk av at de kjente temaet bedre enn de gjorde. Jeg unnlot derfor å bruke fagtermer som forsoningsteori eller forsoningslære i spørsmålene jeg stilte, og forsøkte heller å finne andre måter å formulere meg på.

²³ Anker, 2020, s. 11f

²⁴ Kaufman, 2021, s. 42

²⁵ Alvesson, 2003, s. 176

3 Teori

3.1 Teorier om forsoning og frelse

Innenfor kristen tro er begrepet frelse nært knyttet til evangeliet om Jesus Kristus. Men spørsmålet om hvordan Jesus bringer frelse blir besvart på ulike måter. En åpenbar årsak til dette er at det bibelske materialet i seg selv gir ulike og sammensatte svar på spørsmålet, og tar i bruk en rekke forskjellige begrep og metaforer både for å beskrive hvordan Jesus frelser og hvorfor.²⁶

Forsoningsteoriene er et resultat av at man i møte med Bibelens tekster mer systematisk har forsøkt å uttrykke teologisk hva dette betyr for forholdet mellom Gud og verden. Flere av forsoningsteoriene har levd side om side opp gjennom teologihistorien, og delvis både utfordret og utfyllt hverandre, uten at noen av dem har fått dogmatisk prioritet foran de andre.²⁷ Likevel er det nok riktig å si at noen teologiske tradisjoner har knyttet seg sterkere til enkelte av teoriene, samtidig som de har latt andre forsoningsaspekter ligge. Og kanskje er det nettopp når forsoningsteoriene blir stående enkeltvis og alene at man også tydeligst får øye på begrensningene ved dem.²⁸

Det har vært gjort flere teologiske arbeider for å kategorisere de ulike tilnærmingene til forsoning. Det mest kjente arbeidet må vel sies å være knyttet til Gustav Aulén og hans bok *Den kristna försoningstanken*²⁹ som ble utgitt i 1930, der Aulén introduserer de tre kategoriene subjektiv, objektiv og klassisk forsoningslære.³⁰ Disse kategoriene får fram noen av de grunnleggende forskjellene mellom ulike forsoningsforståelser, og jeg vil undervegs i denne gjennomgangen ha et sideblikk til disse. Men først og fremst vil jeg ta utgangspunkt i en nyere kategorisering, utarbeidet av Ted Peters, der han presenterer seks ulike modeller.³¹

²⁶ Peters, 2015, s. 396

²⁷ Peters, 2015, s. 396

²⁸ Hegstad, 2015, s. 155f

²⁹ Utgitt på engelsk i 1931 med tittelen *Christus Victor*

³⁰ Peters, 2006, s. 223

³¹ Hver av de seks forsoningsmodellene presenteres i denne avhandlingen med en overskrift som er min oversettelse. De originale overskriftene som Peters bruker er som følger: 1. *Jesus as teacher of true knowledge*; 2. *Jesus as moral example and influence*; 3. *Jesus as victorious champion and liberator*; 4. *Jesus as our satisfaction*; 5. *Jesus as the happy exchange*; 6. *Jesus as the final scapegoat*. I analysedelen bruker jeg for

I tillegg vil jeg innlemme ytterligere to perspektiv, nemlig Kathryn Tanners inkarnasjonsmodell og Jürgen Moltmanns teologi om korshendelsen og lidelsen.

Før jeg går videre kan det være nødvendig å klargjøre innholdet i begrepene frelse og forsoning slik de brukes innenfor kristen dogmatikk og slik de anvendes i denne avhandlingen.

Harald Hegstad knytter i boka *Gud, verden og håpet* an til Ireneus som ser frelse i lys av skapelsen. Ved skapelsen uttrykker Gud sin vilje for verden og alt det skapte. Men menneskets synd trosser Guds skapervilje og behovet for frelse oppstår. Frelse forstås som en gjenoppretting av det skapte, men innebærer også en nyskaping, der skapelsen fullendes og blir noe annet og noe mer enn det som en gang var.³²

Soteriologiens sentrum er Jesu død og oppstandelse. Når frelse knyttes til Jesu død og oppstandelse blir dette forstått som hendelser som tillegges vekt ut over det som en gang skjedde. Jesu død og oppstandelse får betydning også her og nå, og peker framover ved å bringe tilgivelse for synd og håp for fremtiden.³³

Behovet for forsoning oppstår fordi det eksisterer en avstand mellom Gud og menneskene, der menneskene, slik Peters beskriver det, har blitt fremmedgjort overfor Gud.³⁴ De ulike forsoningsmodellene søker på hver sin måte å svare på hva denne fremmedgjøringen skyldes og gir også hver sine svar på hvordan Kristus overvinner dette.³⁵

3.1.1 Jesus – læreren som gir den sanne kunnskapen

Flertallet av forsoningsteoriene innenfor Peters kategorisering tar utgangspunkt i Golgatahendelsen. Men den første forsoningsteorien vektlegger ikke Jesu lidelse og død som stedet for forsoning. Snarere rettes blikket mot Jesus som læreren som forvalter den sanne kunnskapen om Gud. Det finnes en avstand mellom Gud og mennesket, og denne skyldes

enkelthets skyld følgende kortform: vegvisermodellen (1), eksempelmodellen (2), seierherremodellen og frigjørermodellen (3), godtgjørermodellen (4), det lykkelige bytte (5) og syndebukkmodellen (6). Jeg veksler mellom å anvende begrepene «modell» og «perspektiv».

³² Hegstad, 2015, s. 168f

³³ Kjølsvik, 2011, s. 75

³⁴ Peters, 2015, s. 397

³⁵ Peters, 2015, s. 397

menneskets manglende kunnskap om Gud. Denne mangelen på kunnskap omtales som et mørke som gjør det umulig for menneskene å finne vegen. Det er kun ved å få innsikt i den sanne kunnskapen at vi kan bli opplyst. Kunnskap omtales som lys og henspiller på skriftord som beskriver Jesus som det sanne lys og som verdens lys. Ved selv å bli opplyst av Jesu kunnskap settes mennesket i stand til å finne vegen ut av uvitenhet og mørke og til Gud.³⁶ Vegene til Gud blir på denne måte også vegene til frelse og ved å gå denne vegen kan mennesket søke enhet med Gud.

Denne måten å forstå frelse på kan gjenkjennes både i antikkens gnostisisme og har også noen likhetstrekk med frelsesforståelsen i ulike nyreligiøse retninger.³⁷ Her blir mennesket den handlende part i forsoningen ved at mennesket selv må søke den sanne kunnskap og vandre på vegen til frelse.

3.1.2 Jesus – moralsk forbilde og påvirker

Mens den foregående forsoningsmodellen har sann kunnskap og enhet med Gud som siktemål, sier denne modellen at det er sann kjærlighet som er Jesu budskap. Også her blir Jesus forstått som en lærer, men han forstås snarere som en læremester som underviser ved sitt eksempel.³⁸ Problemet menneskene står overfor er uvitenhet om Guds kjærlighet og manglende tillit til Gud. Ved å la Jesus dø på korset for menneskenes skyld åpenbarer Gud sin store kjærlighet for menneskene. Slik blir Jesu lidelse og død først og fremst forstått som en kjærlighetshandling. Ved Jesu eksempel har menneskene fått noe å etterligne i møte med sine medmennesker.³⁹ Men Jesu eksempel kan også påvirke på et dypere plan. At Jesus går i døden for menneskene blir her forstått som uttrykk for den sterkeste kjærligheten, den selvoppofrende kjærligheten. Peter Abelard (1079-1142) som denne forsoningsteorien leder tilbake til, vektla at møtet med Jesu selvoppofrende kjærlighet kan bidra til å endre menneskers hjerter slik at de selv kan leve sine liv i selvoppofrende kjærlighet for andre.⁴⁰

³⁶ Peters, 2006, s. 225

³⁷ Peters, 2015, s. 399

³⁸ Peters, 2006, s. 226

³⁹ Kjølsvik, 2011, s. 79

⁴⁰ Peters, 2006, s. 226

Denne teorien kaller Aulén for den subjektive forsoningslære. Fra og med fremveksten av den liberale teologi på 1800-tallet fikk denne forsoningstanken fornyet relevans.⁴¹

3.1.3 Jesus – seierherre og frigjører

Noe av siktemålet for Aulén da han skrev *Den kristna försoningstanken* var å løfte fram et perspektiv på forsoningen som hadde sine røtter tilbake til oldkirken, og som også Luther knyttet an til, men som i datidens teologiske debatt hadde havnet i bakgrunnen. Diskusjonen i Auléns samtid var preget av skillet mellom å forstå forsoning som en subjektiv hendelse, altså noe som foregår i det enkelte menneske, eller som en objektiv hendelse som rent faktisk endrer Guds forhold til verden og menneskene.⁴² I det som Aulén omtaler som den klassiske forsoningslære omhandler forsoningen ikke bare menneskets relasjon til Gud og Guds relasjon til mennesket, men her innlemmes også et kampmotiv mellom det gode og det onde. Kristus går inn i denne kampen og kjemper mot synd, død og djevel, og ved oppstandelsen fra de døde vinner han seier. Christus Victor-motivet har gjerne vært illustrert med en triumferende Kristus ridende på en hvit hest.⁴³ Her er problemet menneskene står ovenfor at de er underlagt synd, død og djevel og ute av stand til å overkomme dette. I motsetning til de to foregående modellene, som forstår forsoning som noe som mennesket selv kan oppnå ved å følge Jesu eksempel eller få del i hans kunnskap, er det her ene og alene Gud som gjennom Kristus kan gå inn i denne kampen – og vinne. Ved dette frelses menneskene ved at de settes fri fra de onde kreftene.⁴⁴

Med fremveksten av frigjøringsteologien mot slutten av 1960-tallet fikk kampmotivet i den klassiske forsoningslæren en annen betydning. Her er flyttes kampen mellom det gode og det onde fra «himmelrommet» og ned på jorden, og retter seg mot sosiale eller politiske strukturer som opprettholder og legitimerer undertrykking og maktovergrep.⁴⁵ Den seirende Kristus som står sentralt i Christus Victor-teorien erstattes her av frigjøreren Kristus. Det frigjøringsteologiske perspektivet tar avstand fra seierherremotivet som preger den klassiske forsoningsteorien, med bakgrunn i at det lett kan gi assosiasjoner til nettopp undertrykkelse og

⁴¹ Hegstad, 2015, s. 155

⁴² Hegstad, 2015, s. 154

⁴³ Peters, 2006, s. 227

⁴⁴ Peters, 2015, s. 404

⁴⁵ Kjølsvik, 2011, s. 79

maktmisbruk. Målet er heller ikke seier over noen, da det her ikke bare er snakk om en frigjøring av den undertrykte, men også av undertrykkeren. Slik forstått er det både slaven og slavedriveren som trenger frelse.⁴⁶

3.1.4 Jesus – vår godtgjører

Rundt år 1100 skrev Anselm av Canterbury skriftet *Cur Deus Homo?*⁴⁷ I teksten forsøker han å fremsette et rasjonelt og koherent resonnement for å svare på spørsmålet. Anselm tar utgangspunkt i at Gud i sin kjærlighet skaper verden og menneskene i et kosmos preget av orden og harmoni. Problemet oppstår ved at menneskene er ulydige mot Gud og Guds orden for verden. Slik krenkes Guds ære og synden setter mennesket i et skyldnerforhold til Gud som det må rettes opp i. Anselm diskuterer hvorvidt Gud bare kan ettergi synden, men konkluderer med at det vil være umulig for Gud å ikke gå i rette med synden.⁴⁸ Å straffe menneskene er uforenelig med Guds tanke for mennesket, derfor må en godtgjøring finne sted. Men hvordan skal mennesket kunne gjøre opp for seg? Hva kan det betale med, når det alt før det synder i kraft av bare å være til, skylder Gud hele sitt liv?⁴⁹ Mennesket befinner seg i en situasjon helt uten mulighet til å kunne erstatte det det skylder. Det er mennesket som må gjøre det, men det er altså umulig. Gud på sin side, kan ved sin allmakt gjøre det, men Gud er ikke menneske. Derfor må inkarnasjonen finne sted, så Gud ved å bli menneske kan godtgjøre det menneskene skylder.⁵⁰ Med utgangspunkt i Kristi to naturer finner Anselm løsningen på problemet. Når Jesus dør på korset kan godtgjøringen finne sted fordi han både er sann Gud og sant menneske.⁵¹ Den objektive forsoningslære har i stor grad vært basert på Anselms forensiske forsoningsmodell.

3.1.5 Jesus og det lykkelige bytte

Denne forsoningsforståelsen har noen forbindelseslinjer til den foregående, men introduserer et bytteperspektiv som et sentralt motiv. Modellen har vært nært knyttet til Martin Luther. Også her spiller synden en rolle ved at den skaper et brudd i relasjonen mellom Gud og menneskene. Men mens Anselm vektlegger at synden må godtgjøres, peker Luther på at

⁴⁶ Peters, 2006, s. 229

⁴⁷ «Hvorfor Gud ble menneske?»

⁴⁸ Anselmus, 1989, s. 115

⁴⁹ Anselmus, 1989, s. 121

⁵⁰ Peters, 2015, s. 408

⁵¹ Anselmus, 1989, s. 129

synden må straffes for Guds egen rettferdighets skyld. På vegne av en syndig menneskehet må Jesus, som menneske, men uten synd, ta straffen.⁵²

Byttemotivet knytter seg til Kristi to naturer. Ved inkarnasjonen bli Ordet menneske og slik får Gud gjennom Jesus del i det menneskelige, samtidig som også Jesu menneskelige natur bærer med seg det guddommelige. Forståelsen av at de to naturer har del i hverandres egenskaper, omtalt som *communicatio idiomatum*, ligger her til grunn. I neste omgang overføres dette på forholdet mellom Kristus og den som tror, ved at Kristus tar bolig i og blir nærværende i den troendes indre. Slik kan et bytte finne sted, som sett fra menneskets ståsted er et lykkelig bytte, ved at menneskets synd og skyld, dom og død byttes mot det Kristus bringer, som er nåde, tilgivelse og evig liv. Luther forklarer at slik mann og kvinne blir ett i ekteskapet, blir Kristus og mennesket ett gjennom troen.⁵³

3.1.6 Jesus – den siste sydebukk

Den siste av Peters forsoningstypologier er hans egen, og tar utgangspunkt i sydebukkfenomenet. Sydebukkpraksisen er knyttet til GT og Den store forsoningsdagen og danner en forbindelse mellom synd og offer. Peters går med denne teorien i rette med forståelsen av at noen kan ta på seg skylden og straffen for det noen andre har gjort, og at vi kan rettferdiggjøre oss selv med offer.⁵⁴ Koblingen mellom synd og offer er også bakteppe når Jesus dør på korset. Men når Jesus ved å dø tar på seg verdens synd og skyld, er dette også en avsløring av at selve sydebukk-konseptet er en del av synden, hevder Peters. Ved at Jesus går i døden som den siste sydebukk, synliggjør han at frelse ikke kommer som en følge av menneskers offer, men at det er Gud som ofrer seg for menneskene.⁵⁵

3.1.7 Kritikk av forsoningsteorier

De ulike forsoningsteoriene har vært utsatt for kritikk fra flere hold og jeg vil kort nevne noen av disse innvendingene. Innen feministisk teologi har man blant annet utfordret mekanismene som godtgjørermodellen og «Det lykkelige bytte» bygger på. I godtgjørermodellen synes Gud å operere innenfor et selvpålagt juridisk system som i bunn og grunn bidrar til å begrense

⁵² Peters, 2015, s. 414

⁵³ Peters, 2006, s. 231f

⁵⁴ Peters, 2006, s. 233

⁵⁵ Peters, 2006, s. 234

Guds kjærlighet. Guds tap av ære fremstilles som det største problemet, mens det faktum at synden fører til lidelse i verden, ikke syne å tillegges vekt.⁵⁶ I «Det lykkelige bytte» legges det til grunn at synd må straffes. Men hvordan kan straff og død påført en uskyldig kan være til Guds behag? Det problematiske ved dette forsterkes ytterligere ved at det er Gud som far som sender sin sønn i døden.⁵⁷ Offertenkningen som ligger til grunn i disse to modellene, og ideen om at noen kan ta skylden i en annens sted utfordres som vi allerede har sett i Peters egen forsoningsmodell, men også fra andre hold. Kathryn Tanner gjør det tydelig at Gud ikke krever offer av oss.⁵⁸ Eksempelmodellen kritiseres for å løfte selvoppofrelsen fram som et ideal, uten at det tas et reelt oppgjør med ondskapen menneskene utsetter hverandre for. Å gi sitt liv for andre blir forstått som den største kjærlighetshandling.⁵⁹ I sin avhandling peker Håland på at det også finnes problematiske sider ved at det å dø for andre uten videre fortolkes som en kjærlighetshandling, og hun utfordrer selvoppofrelsesidealet som modellen legger opp til.⁶⁰

3.1.8 Inkarnasjonsmodellen

Som vi har sett relaterer flertallet av forsoningsforståelsene til korshendelsen på ulike måter. Derimot rettes det liten eller ingen oppmerksomhet mot Jesu offentlige virke i noen av forsoningsmodellene overfor.⁶¹ Dette er imidlertid et hovedfokus i Kathryn Tanner sin inkarnasjonsmodell. Tanner tar til orde for at Jesu død må settes i sammenheng med hans virke og at det først og fremst er inkarnasjonen som formidler forsoningen. Ved at Ordet blir menneske kommer Guds rike nær, før korshendelsen. Derfor kan ikke forsoningen ensidig knyttes til Jesu død og oppstandelse, men må forsås som en del av hele Jesu liv og virke.⁶² Tanner peker på at forsoningen kommer til uttrykk i måten Jesus møter mennesker på, hvem han har bordfelleskap med og ved at hele hans virke og hans kontakt med mennesker har en helbredende karakter over seg.⁶³ Bakgrunnen for dette er nettopp inkarnasjonen, der Ordet har tatt opp i seg det menneskelige og gjort det til sitt eget. Samtidig bringes det hellige og

⁵⁶ Tanner, 2010, s. 250

⁵⁷ Peters, 2015, s. 409

⁵⁸ Tanner, 2010, s. 272

⁵⁹ Tanner, 2010, s. 249

⁶⁰ Håland, 2020, s. 52

⁶¹ Tanner, 2010, s. 250

⁶² Tanner, 2010, s. 252

⁶³ Tanner, 2010, s. 251

Gudsrikets krefter i berøring med menneskene gjennom Ordet på en slik måte at det gir frelse fra synd og død.⁶⁴ Modellen kan slik sett sees i sammenheng med «Det lykkelige bytte», men skiller seg fra denne modellen ved at frelse ikke knyttes til straff og et uskyldig offers lidelse og død. I stedet er det essensielle at Ordet gjør seg til ett med menneskene slik at de får del i frelsen.⁶⁵

3.1.9 Korset og lidelsen

Et annet bidrag fra vår egen tid er Jürgen Moltmanns teologi knyttet til korshendelsen og lidelse. Moltmanns utgangspunkt er forståelsen av at Gud *er* kjærlighet og kjærligheten som Guds mest grunnleggende egenskap. Han utfordrer det filosofiske gudsbildet som han mener vektlegger Guds allmakt, annerledeshet og uforanderlighet på en slik måte at Gud fremstår som en apatisk Gud.⁶⁶ I stedet forstår Moltmann Gud som grunnleggende relasjonell. Dette gjelder for det første, i henhold til Moltmann og hans sosiale trinitetsforståelse, at Gud er i relasjon til seg selv i den immanente trinitet. Men dette får også konsekvenser for Gud i møte med verden ved at Gud søker kjærlighet fra menneskene og sitt skaperverk. Moltmann beskriver dette som at Gud behøver verden og ikke vil eller kan unnvære de han elsker. Dette begrunner Moltmann med at Gud ved skapelsen selvbegrenser seg og slik både gir rom for menneskene og går inn i en kjærlighetsrelasjon til dem.⁶⁷ En Gud som elsker vil dermed også være en Gud som kan lide og som ikke kan unngå å la seg prege av det som skjer i historien.⁶⁸ Ved inkarnasjonen selvydmyker Gud seg og gjør seg til ett med menneskene, og dette når sitt klimaks på korset.⁶⁹ Mens man med utgangspunkt i to-naturlæren tradisjonelt har hevdet at det bare er mennesket Jesus som lider på korset, ser Moltmann korsfestelsen som et forhold som får konsekvenser innad i treenigheten der både Faderen og Sønnen lider, men på ulike måter. Sønnen lider i fysisk smerte, men først og fremst ved farsfraværet, uttrykt gjennom ordene «Min Gud, min Gud hvorfor har du forlatt meg?» og Faderen lider over å se sønnen lide.⁷⁰ Korset blir derfor stedet der Gud tar opp i seg gudsforlattheten og døden og gjør den til sin egen, og også stedet der menneskenes historie tas opp i den treenige Guds historie.

⁶⁴ Tanner, 2010, s. 254

⁶⁵ Tanner, 2010, s. 254

⁶⁶ Brekken, 2015, s. 12

⁶⁷ Leer-Salvesen, 2011, s. 193

⁶⁸ Peters, 2015, s. 386

⁶⁹ Brekken, 2015, s. 30

⁷⁰ Leer-Salvesen, 2011, s. 195f

Dermed blir all menneskelig lidelse også Guds lidelse.⁷¹ Moltmann hevder at når korset sees i lys av oppstandelsen, blir korset også stedet der Gud åpenbarer seg, gjennom Sønnens lidelse.⁷² En Gud som viser sin guddommelighet gjennom ydmykelse er en Gud som gjør felles sak med alle som lengter etter å bli satt fri fra lidelse. Ved å se korset i lys av oppstandelsen vil man også, i henhold til Moltmann, se en Gud som tar til motmæle mot døden og lidelsen.⁷³

3.1.10 Oppsummering

Forsoningslære bygger som vi har sett på ulike teoretiske modeller som på en systematisk og koherent måte forsøker å fortolke Jesu død og oppstandelse og klargjøre betydningen av disse hendelsene. Vi har også sett at noen av modellene ikke knytter forsoning til korshendelsen, men vektlegger andre elementer, som Jesu virke (inkarnasjonsmodellen) eller Jesu lære (veivisermodellen).

3.2 Religion som ressurs for orientering og endring

De senere årene har man fra flere hold ønsket å utfordre det som har blitt oppfattet som en for ensidig betoning av de kognitive og de teoretiske sidene ved kristen tro.

Ikke minst i protestantisk sammenheng har troen tradisjonelt vært nært knyttet til læren. Det har blitt pekt på at dersom kristen tro først og fremst forstås som tilslutning til en lære, står man i fare for å gjøre den uaktuell ved at man i for liten grad vektlegger hvordan tro kan bidra med relevante ressurser inn i menneskers hverdag.⁷⁴

I nyere religionsstudier spør man gjerne i stedet hvilken funksjon religion har i menneskers liv. *Ordinary Theology*⁷⁵ og *Lived Religion*⁷⁶ er to av flere eksempler på retninger som retter blikket mot hva religion bidrar med i vanlige menneskers hverdag.

En av de som tar til orde for en slik type tilnærming, er Jan-Olav Henriksen. I sin artikkel *Everyday religion as orientation and transformation: A challenge to theology*, peker han blant

⁷¹ Moltmann J., 1974, s. 254f

⁷² Moltmann J., 1974, s. 195

⁷³ Leer-Salvesen, 2011, s. 203ff

⁷⁴ Henriksen, 2016, s. 36f

⁷⁵ Munz, 2020, s. 2f

⁷⁶ Henriksen, 2016, s. 38

annet på at religion først oppleves relevant når den fungerer som et verktøy til å fortolke menneskers erfaringer.⁷⁷ Dette perspektivet ønsker jeg å knytte an til i møte med den andre delen av problemstillingen for denne oppgaven. Jeg vil i det følgende introdusere to begrep fra Henriksens artikkel som synliggjøre hvordan religion, og i denne sammenheng kristen tro kan spille en rolle i møte med menneskers erfaringer.

3.2.1 Orientering og endring

Det første begrepet er *orientering*. Mennesket er i stadig behov for å kunne orientere seg i møte med verden rundt. Dette kommer særlig til uttrykk når man står overfor vanskelige eller utfordrende situasjoner og når man skal foreta valg. Orientering i denne sammenheng innebærer arbeidet med å skaffe seg oversikt over en situasjon og reflektere over hva som oppleves som viktig og mindre viktig, og slik prioritere hva som fortjener fokus og hva som må tre i bakgrunnen.⁷⁸

I en slik prosess vil mennesker dra nytte av mange ulike ressurser, og her kan også religiøs tro spille en viktig rolle ved at den formidler verdier og innsikt som vil kunne være betydningsfull inn i orienteringsprosessen. Slik blir religion knyttet sammen med menneskers praksiser. I et større bilde kan religion på denne måten være med å bidra til at mennesker opplever en form for orden i en uryddig verden og kan finne seg til rette der, hevder Henriksen.⁷⁹ “... religion may help people to experience belonging, and to differentiate between what is familiar and not, what is well known and what is strange, alien, or something to avoid.”⁸⁰

Det andre begrepet er *endring*. I likhet med andre religioner bidrar også kristen tro med ressurser til ulike former for endring og endringsprosesser. Det kan handle om endring knyttet til eget liv, men det kan også dreie seg om endringer i forhold til samfunnet og den verden vi er en del av. Kristen tro kan slik forstått bidra med motivasjon til å endre en gitt situasjon i verden omkring oss eller til å ta tak i noe i eget liv, og kan virke inn på prosesser knyttet til

⁷⁷ Henriksen, 2016, s. 44

⁷⁸ Henriksen, 2016, s. 38

⁷⁹ Henriksen, 2016, s. 39

⁸⁰ Henriksen, 2016, s. 39

vekst og modning.⁸¹ Henriksen knytter i denne sammenhengen også begrepet endring til måten man forstår frelse på innen mange religioner: “This point is most obvious in how many religions focus on salvation, meaning a transformation from one state to another.”⁸²

3.3 Resonans

Den siste teorien jeg kort vil presentere er knyttet til sosiologen Hartmut Rosas begrep *resonans*. Teorien var ikke en del av avhandlingens teoretiske rammeverk fra starten av, men ble aktualisert i møte med ordet *gjenklang* som en av forskningsdeltakerne relaterte til i sin refleksjon. Begrepet skal anvendes som en analytisk linse i det følgende, for å forsøke å avdekke hvorvidt ulike aspekter ved forsoning og frelse som kommer til syne i intervjumaterialet kan bidra til orientering og endring hos konfirmantene. Mitt utgangspunkt er at resonans kan forstås som avgjørende for både orientering og endring og at all konfirmantundervisning bør være utformet med tanke om å skape resonans. Dette til tross for at et av kjennetegnene på resonans i henhold til Rosa er *ukontrollerbarhet*, og innebærer at man verken kan planlegge eller tvinge fram resonans og heller ikke forhindre det, men i beste fall legge til rette for det og være åpen for det.⁸³

Rosa forstår resonans som noe relasjonelt og responsivt.⁸⁴ Det vil si at resonans skapes i et samspill mellom den enkelte og verden. Resonansrelasjonen kjennetegnes for det første ved det Rosa beskriver som et anrop eller en *berøring*. Dette oppstår ved at noen eller noe⁸⁵ påvirker en annen på en slik måte at denne kjenner seg tiltalt eller rørt ved. Dette fører til en respons, en egenaktivitet i den berørte, som kan omtales som et *svar*. Ved å svare går man inn i relasjonen og knytter seg til verden. Det åpner opp for at en *forvandling* kan finne sted, der både subjektet og verden slik den framstår for subjektet, endres, men der begge parter likefullt bevarer sin egenart.⁸⁶ Samspillet mellom berøring, svar og forvandling er kun mulig når vi på

⁸¹ Henriksen, 2016, s. 39

⁸² Henriksen, 2016, s. 39

⁸³ Rosa, 2020, s. 50

⁸⁴ Kappelgaard, 2021, s. 59

⁸⁵ Resonans kan i henhold til Rosa oppstå både i relasjon til et annet menneske (*horisontal resonans*), i møte med gjenstander, bøker, musikk, viten m. m (*diagonal resonans*) og i relasjon til noe større enn seg selv som f. eks kunst og religion (*vertikal resonans*). Kappelgaard, 2021, s. 59

⁸⁶ Kappelgaard, 2021, s. 59f

den ene side er åpne for den andre og åpne for å la oss bevege, men på den andre side tilstrekkelig lukket til at vi ivaretar oss selv og kan svare med vår egen stemme.⁸⁷

4 Analyse

4.1 Presentasjon

Med utgangspunkt i de to spørsmålene fra problemstillingen, vil jeg nå gå inn i materialet fra fokusgruppeintervjuene. Men før jeg går inn i analysen vil jeg kort presentere de tre fokusgruppene og menighetene de representerer. Deretter presenterer jeg ved hjelp av en tabell et utdrag fra deltakernes rangering av forsoningskortene.

Havgapet menighet

Havgapet menighet ligger i et kystsamfunn. Menigheten befinner seg i et område hvor bedehuskulturen står sterkt, men der bedehusfolket også er engasjert i kirkens arbeid for eksempel gjennom å sitte i menighetsrådet. På noen av stedene som menigheten omfatter drives det et større arbeid for barn og unge i regi av bedehuset. I Havgapet menighet møter jeg kateket Anne og prestene Tore og Arne. Alle har tilhørighet til regionen.

Berget menighet

Berget menighet ligger i en landbruksbygd. Kirka står sterkt i lokalsamfunnet som til en viss grad preges av folkekirkekultur. Samtidig har ulike misjonsorganisasjoner vært aktive i bygda, og i mange år drev KFUK/M et større frivillig arbeid. Menigheten driver et godt ledertreningsarbeid og rekrutterer hvert år mange ungdomsledere som bidrar inn i konfirmantarbeidet. Intervjuet gjøres med kateket Lise, menighetspedagog Trine og diakon Berit. Presten i menigheten skulle også delta, men måtte melde forfall i siste liten.

Elvebredden menighet

Elvebredden menighet ligger i et regionsentrum, og har en del tilflytting. Det er en nokså typisk folkekirke-menighet med høye dåps- og konfirmasjonstall. Det er lite kristent arbeid ut

⁸⁷ Rosa, 2020, s. 49f

over det som skjer i kirkelig regi. Menighetspedagogen Siri og presten John deltar i intervjuet. Menighetspedagogen har nær tilknytning til kommunen ved at hun er oppvokst der og har bodd der det meste av sitt liv. Presten har nokså nylig flyttet dit.

Havgapet menighet			Berget menighet			Elvebredden menighet	
Anne Kateket	Tore Prest	Arne Prest	Trine Menighetspedagog	Lise Kateket	Berit Diakon	Siri Menighetspedagog	John Prest
1. Da Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.	1. På grunn av det som skjedde på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	1. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	1. På grunn av det som skjedde på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Da Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.
2. Det er ved at Ordet ble menneske at vi får del i fellesskapet med Gud.	2. Fordi Jesus måtte lide og dø kjenner Gud lidelsen. Hvor er Gud i lidelsen? Gud lider med hver den som lider.	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Jesus er frigjøreren som står på de undertrykkes side. Vi må være med å kjempe for rettferdighet.	2. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	2. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	2. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	2. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.

Tabellen ovenfor viser en samlet oversikt over hvilke forsoningsmodeller ⁸⁸ konfirmantlærerne rangerte på første og andreplass ⁸⁹ (noen ønsket ikke å rangere, men sidestilte første og andreplassen). Tabellen viser at alle de ulike modellene som ble presentert i teorikapitlet så nær som Peters syndebukkmodell, er med. Syndebukkmodellen er heller ikke å finne lenger nede på lista og det kan være nærliggende å anta at den er ukjent for de fleste. Materialet jeg bygger på er lite, og jeg vil være forsiktig med å fremheve noe fra tabellen. Men kanskje kan man ane noen geografiske forskjeller. Det kan også synes som at prestene i noe større grad vektlegger forsoning som noe som skjer uavhengig av menneskene, og gjennom et oppgjør med synd. Det kan indikere at det er en noe større bevissthet om den lutherske frelsesforståelsen blant prestene. De to modellene som skiller seg ut ved at flest har de på første- eller andreplass, er eksempelmodellen (4) og veivisermodellen (3). Begge disse tildeler som vi tidligere har sett mennesket en mer aktiv rolle i forsoningen og veivisermodellen knytter heller ikke forsoning til Jesu død og oppstandelse. Samtidig viser både tabellen nedenfor og den fullstendige oversikten et mangfold som også er interessant. Tilsvarende ble konfirmantlærerne også spurt om hvilke av perspektivene de trodde

⁸⁸ Peters typologi *Jesus – seierherre og frigjørere* er i min gjengivelse på kortene delt opp i to perspektiv, der ett kort formidler seierherreperspektivet og et annet kort frigjørerperspektivet.

⁸⁹ En fullstendig oversikt konfirmantlærernes rangering av forsoningsperspektiv finnes i vedlegget.

konfirmantene lettes knyttet an til. Her skårer eksempelmodellen igjen høyest (4), og deretter frigjørmodellen (3) og veivisermodellen (3).

4.2 Fortelling og fortolkning

Når temaet Jesu død og oppstandelse er framme i konfirmantundervisningen er det et felles inntrykk fra de tre intervjuene at det er selve fortellingen som er i fokus. Påskevandring brukes som en av formidlingsformene i alle de tre menighetene og fortellingen som sådan står i overveiende grad på egne ben. Umiddelbart synes det ikke å være av avgjørende betydning å gi en fortolkningshorisont i form av en eller flere forsoningskategorier å forstå påskehendelsen ut ifra. I den grad man går videre fra fortellingen, er det gjerne andre elementer som vektlegges, og her er tyngdepunktet noe ulikt i de forskjellige menighetene.

I Havgapet gis det oppmerksomhet til historisiteten og trosaspektet knyttet til påskehendelsen. Det brukes tid sammen med konfirmantene på å reflektere rundt muligheten for at man faktisk kan tro at Jesus virkelig sto opp fra de døde. Tore Prest sammenligner konfirmantgruppa med disiplene i påskeuka og nevner disiplenes tvil, vantro og fornektelse som til sist går over i tro. Han mener at kampen disiplene står i disse dagene kan være gjenkjennbar også hos konfirmantene, og at i møte med fortellingen om Jesu død og oppstandelse uttrykker de seg på lignende måter. Med andre ord; det akutte behovet for orientering som rammer disiplene i påskeuka kan også være mulig å gjenkjenne hos konfirmantene. Og endringene disiplene gjennomlever disse dagene, kan slik Tore erfarer det, også relateres til prosesser konfirmantene selv går gjennom i møtet med påskefortellingen. Ut ifra Tores resonnement kan man se for seg at påskefortellingen i seg selv kan gi relevante bidrag til både orientering og endring.

Også i Berget menighet står påskefortellingen gjerne på egne bein. Men Berit Diakon henviser til en annen fortelling som de har brukt med et fortolkende element. Hun forteller fra konfirmantleir, der de pleier å dramatisere lignelsen om Sønnen som kom hjem. Dramaet er knyttet til sangen Kyrie av Oslo Gospel Choir. Berit Diakon forteller:

Det er en ganske lang sang som det er lett å dramatisere til, for den er beskrivende. Og da er det jo tre hendelser i løpet av den sangen som vi dramatiserer; først det med den bortkomne sønnen. Jesus kommer her og ... i denne historien er jo ikke Jesus

egentlig med, men i sangen så bruker vi Jesus fordi at han kan være en veiviser på en måte, tilbake til far.

I dramatiseringen har man altså gitt Jesus en rolle i lignelsen om Sønnen som kom hjem, der Jesus er den som viser vegen hjem til far og i tillegg også går veien sammen med sønnen. Dramaet henter med dette opp noen elementer som er gjenkjennbare fra veivisermodellen, som også er den modellen Berit mener hun oftest relaterer til overfor konfirmantene. Men dramaet bringer i tillegg inn et medvandrererelement som fremhever personen Jesus, i motsetning til veivisermodellen som tar utgangspunkt i Jesu lære.

4.3 Kjærlighet og håp

Siri Menighetspedagog fra Elvebredden menighet knytter seg tidlig til den ene av forsoningsmodellene. Hun har en teologisk tilnærming som hun omtaler som en personlig overbevisning, og som preger hennes undervisning og setter fokus. Når hun får utdelt kortene med forsoningsperspektiv og skal velge ut de perspektivene hun bruker i sin undervisning og rangere dem, får denne tilnærmingen en klar konsekvens. Hun begrunner valget slik:

Ja, den var egentlig ganske lett for meg, fordi det er denne at Jesus når han døde, så viste han oss kjærlighet. For det er egentlig det første og det største for meg, alltid så er det å fokusere på kjærligheten, og det gode ... så den er nummer en.

Kjærligheten som grunnlaget for Jesu lidelse og død, og betydningen av å formidle denne kjærligheten til konfirmantene, er noe Siri flere ganger trekker fram. At denne kjærligheten er noe man både får og gir videre, tydeliggjøres blant annet ved å bruke Kristuskransen⁹⁰ i konfirmantundervisninga. Siri peker på hvordan de to kjærlighetsperlene i kransen tar opp i seg perspektivet fra eksempelmodellen. Siris refleksjoner ovenfor viser også hvordan elementene fra eksempelmodellen tas i bruk i hennes eget liv og bidrar med ressurser til å orientere seg og hjelp til å vurdere hva som framstår som viktig.

For Tore Prest i Havgapet er håpsdimensjonen i påskefortellingen sentral. Tore poengterer at hvis døden er overvunnet, da er det håp. Han nevner at han er særlig oppmerksom på dette aspektet når han underviser konfirmanter som han vet har opplevd død i nære relasjoner.

⁹⁰ Bibelselskapet, 2022 - <https://bibel.no/kristuskransen>

Jesu seier over døden er et sentralt motiv i den klassiske forsoningslæren. Seierherreperspektivet er ikke blant kortene Tore tar fram når han skal rangere hvilke forsoningsperspektiv han relaterer mest til, men formidling av håp med utgangspunkt i Jesu seier over døden er likevel noe Tore vender tilbake til flere ganger i intervjuet. Å gi konfirmanter ressurs som kan tilføre håp i møte med døden, må kunne omtales som et betydningsfullt bidrag til både orientering og endring. Døden kan oppfattes som det mest fremmede ved vår tilværelse. Ved å være bevisst på at døden er noe enkelte konfirmanter har erfart tett på seg, tilkjenner Tore en varhet i møte med denne tematikken som kan være med og skape et grunnlag for resonans, og som kan gi viktige bidrag til at konfirmanter kan «kjenne seg mer hjemme i verden». ⁹¹

4.4 Synd og soning

En problemstilling som dukker opp i alle de tre intervjuene er hvordan man skal forholde seg til temaet synd. Siri i Elvebredden menighet har vært tydelig på den rollen kjærlighetsbudskapet spiller i hennes konfirmantundervisning. Dette utgangspunktet får også konsekvenser for hvordan hun reflekterer rundt synd. Hun sier:

Og jeg har veldig lite fokus på det med synd, selv om det selvfølgelig er en del av historien vi formidler, at Jesus tok alt for å gjøre oss fri. Det er jo med, men det er på en måte litt sånn ... jeg har ikke noe sånn ... litt vanskelig å forklare, men jeg ønsker å bruke fokuset på de kjærlighetsverdiene og veldig lite på det med synd og skam og alt det som på en måte er sånn ... som folk forbinder med noe vondt og vanskelig og noe negativt ...

Siri er tydelig på at hun ønsker å tone ned fokuset på synd. Samtidig anerkjenner hun at det noe ved dette temaet som ligger i bunn som en forutsetning for det hun ønsker å fokusere på, men som synes problematisk å tematisere overfor konfirmanter. John Prest tenker annerledes, og de to forsoningskategoriene han oftest tar i bruk i konfirmantundervisningen er Jesus som seierherre og godtgjørerperspektivet. Begge disse relaterer eksplisitt til synd. Samtidig poengterer han at disse perspektivene også har noe med kjærlighet å gjøre selv om

⁹¹ Henriksen, 2016, s. 39

ordet ikke står på kortene han har fått utdelt. John synes det er problematisk at det kan virke som om syndsbegrepet er i ferd med å viskes ut og glemmes.

Og når vi glemmer det, så føler jeg at det blir på en måte mer avstand til Gud ... Men hvis vi innser at vi er syndere, at det ikke er noe vi kan gjøre, så føler jeg at da kan vi henvende oss mer til Gud. Som for å eventuelt å be om hjelp eller som en nær relasjon.

John begrunner ikke hvorfor det å innse at vi er syndere gjør det lettere å henvende seg til Gud. Det kan tyde på at John legger til grunn noen teologiske forestillinger som han selv tar for gitt, men som nødvendigvis ikke er like åpenbare for andre.

Det er tydelig at Siri og John tenker forskjellig rundt hvilken rolle synd bør spille i konfirmantundervisninga og hva konsekvensene vil være. Mens John mener at å ikke snakke om synd bidrar til at Gud kommer mer på avstand for ungdommene, tenker Siri helt motsatt. Hun forteller at hun er redd at en undervisning som tematiserer synd skal føre til at konfirmantene skal komme til å tenke slik:

«Ja jeg, jeg har jo veldig mange svakheter, jeg er jo veldig syndig. Hvordan skal jeg komme nær Gud [jeg] som har så mye synd?» Så derfor er det viktig for meg å fokusere på: «Jammen, du har så mye kjærlighet!»

Diskusjonen mellom John og Siri er på sett og vis en diskusjon om orientering. Mens John mener at å tematisere synd bidrar til at konfirmantene kan få hjelp til å forstå seg selv og se seg selv i relasjon til Gud, frykter Siri at en vektlegging av synd bidrar til fremmedgjøring og et negativt selv bilde som i neste omgang fører til at ungdommene verken klarer å orientere seg i møte med seg selv eller i forhold til Gud.

Når Anne, Tore og Arne i Havgapet skal rangere kortene, har de henholdsvis godtgjørermodellen, det lykkelige bytte og seierherremodellen på topp. I alle disse tre modellene spiller synd en rolle. Arne begrunner sitt valg slik:

... når det gjelder dette temaet Jesu død og oppstandelse, så er det nok ... ja ... det er nok soning, ja ... Jesus som stedfortreder ... det er nok Jesus som døde for våre synder, altså denne her forsoningslæra, da, som er sentral.

Denne tilnærmingen er ikke så overraskende med tanke på at det i Havgapet er nære bånd til bedehuskulturen, der kanskje særlig soning og stedfortredende død slik det kommer til uttrykk gjennom godtgjørermodellen har stått sentralt i forkynnelsen. Ved å omtale godtgjørermodellen som «forsoningslæra» i bestemt form, kan man få inntrykk av at denne modellen er den egentlige eller den riktige måten å fortolke påskehendelsen på. Anne Kateket deler sine refleksjoner på denne måten:

... av og til når jeg snakker om dette med synd og soning og sånne ting så bommer jeg på en måte. Fordi at det gir ikke gjenklang i dem. Så det er liksom det å få ... å skape det rommet for gjenklang da, som jeg tenker er viktig.

Slik uttrykker Anne at det kan være utfordrende å formidle aspekter ved kristen tro relatert til forsoning fordi det ikke gir *gjenklang* hos konfirmantene. Annes synliggjør samtidig at noen av de forsoningsperspektivene som de ansatte i Havgapet selv forstår som sentrale, oppleves vanskelig tilgjengelig for ungdommene og skaper noen utfordringer for dem som konfirmantlærere. Anne kommenterer at hun i de senere årene ikke har vært like bevisst på å ta fram disse perspektivene i konfirmantundervisningen, men føyer til: «Det ligger litt i bakhodet hele tiden».

Annes utsagn minner litt om refleksjonene deltakerne i Berget menighet gjør seg når de skal velge ut og rangere de ulike forsoningsperspektivene. De uttrykker en viss usikkerhet knyttet til i hvilken grad enkelte av perspektivene faktisk er framme i konfirmantundervisningen, eller om de først og fremst er en del av konfirmantlærernes eget forråd og kunnskapsgrunnlag. Dette støtter opp under det jeg har pekt på tidligere i analysen, nemlig at undervisningen om Jesu død og oppstandelse i stor grad er fortellingsbasert og også gjerne får stå ufortolket, men synliggjør også at konfirmantlærerne bringer med seg en fleksibilitet inn i sammenhengen og en åpenhet for at forskjellige forsoningsperspektiv kan komme til nytte i noen situasjoner, men forbli usagt i andre.

Tore Prest i Havgapet har forsøkt å finne gode måter å snakke om synd på i konfirmantundervisningen ved å hente inn ressurser fra populærkulturen. Han knytter det blant annet til TV-serien SKAM.

Altså, svaret på skam er jo anerkjennelse mens svaret på skyld er tilgivelse. Og å bruke disse ordene i konfirmantflokket det er ... der opplever jeg at man treffer. Altså, det er noe som de kjenner seg igjen i. Selv om de kanskje ikke er kjent med det klassiske syndsbegrepet, så er det ting i deres liv som kan relateres til en slik opplevelse.

Ved å ta utgangspunkt i ungdomskulturen og ungdommenes egne erfaringer opplever Tore at syndsbegrepet er mulig å relatere til på en god måte for konfirmantene. Tores beskrivelse av dette synes å inneha flere av Rosas kjennetegn på resonans. «Der opplever jeg at man treffer», sier Tore, og gir med dette assosiasjoner til det første av de fire kjennetegnene, *berøring*. Dersom dette i neste omgang, slik Tore antyder, fører til at konfirmantene oppnår kontakt med ting i eget liv, kan dette forstås som respons eller et svar på denne berøringen og åpner opp for muligheten av *forvandling* og en ny måte å se seg selv i relasjon til verden -og Gud, på.

4.5 Frelse og frihet

Altså, det er liksom ... når jeg snakker og tenker og ser dette her, så tenker jeg: hva forstår disse konfirmantene av dette her? (...) Forstår de egentlig dette med nåde? Og frelse og tilgivelse og ... frihet og ... Forstår de dette?

Utsagnet kommer fra Lise Kateket som litt oppgitt sitter med kortene foran seg. Hun foreslår at teksten på det ene kortet kan omformuleres fra «Han døde for oss, slik at vi kan gå fri» til «Han døde for oss, slik at vi kan ha frihet til å velge hva vi ønsker i livet. Gud har skapt oss til frihet». Lises utsagn synliggjør at uttrykk som «kjøpt fri», «satt fri», «frigjort» osv. relaterer til aspekter ved kristen tro som ikke uten videre lar seg knytte til konfirmantenes erfaringer i eget liv, og som derfor snarer øker avstanden mellom tro og erfaring og river de løs fra hverandre.⁹² Det er litt uklart hva Lise relaterer til når hun kobler Jesu stedfortredende død sammen med friheten til å velge, men det interessante med Lises omformulering er at hun umiddelbart relaterer til valg og det å orientere seg i livet.

⁹² Henriksen, 2016, s. 44

Når Trine Menighetspedagog blir bedt om å si hva hun ønsker at konfirmantene skal sitte igjen med fra dette temaet, uttrykker hun seg slik: «Selv om vi gjør veldig mye dumt så kommer det til å gå bra med oss alle sammen på grunn av det som Jesus gjorde.»

I alle de tre intervjuene kommer det fram at frelsesbegrepet oppleves som noe abstrakt og vanskelig tilgjengelig og nesten ingen av konfirmantlærerne bruker det overfor konfirmantene. Anne sier at hun egentlig burde bruke det, fordi konfirmantene møter det i gudstjenesten både i liturgi og salmer, men har likevel unnlatt å gjøre det. Det synes å være både pedagogiske og teologiske grunner for at begrepet ikke tas i bruk. Lise synes å tenke pedagogisk, mens Siri refleksjon trolig går i mer teologisk retning når hun sier: «Jeg tror ikke vi skal bruke så mye tid på å frelse en 14-åring».

4.6 Tro og erfaring

I Berget menighet ønsker de at konfirmantundervisningen skal være med å gi svar på spørsmålet «Hva betyr Jesus for oss nå?». For å belyse dette spiller personlige erfaringer en vesentlig rolle. Kateket Lise henviser til at både hun selv og presten gjerne deler egne opplevelser, og at også ungdomslederne som er med i konfirmantarbeidet forteller om sine personlige erfaringer. Å sette sentrale sider ved kristen tro inn i et «her og nå»-perspektiv, kan være et godt grep og en måte å åpne opp for en resonansrelasjon på. Kristen tro tilbyr et vell av symboler,⁹³ og Henriksen snakker om hvordan det å lære seg å fortolke disse kan åpne opp ens egen verden på en ny måte og gjør at man får øye på noe man ellers ikke ville sett.⁹⁴ “Religion may contribute significance to the everyday that transcends the immediately given, but without leaving the everyday behind.”⁹⁵

Lise forteller hvordan hun bruker sine egne åndelige erfaringer for å forsøke å bygge en bro mellom konfirmantene og den kristne troen.

Også kan jeg fortelle eksempler på ting som dem kanskje vil tro er litt overnaturlige, men som egentlig er helt naturlige. Eksempler på at jeg ikke tror det er tilfeldigheter ... og at veldig mange ting kan vi legge til Guds ære, da.

⁹³ Ted Peters siterer Roger Haight sin definisjon: «The term symbol refers to any concept, word, event, thing, person or literary expression that mediates an experience of transcendent reality” Peters, 2015, s. 63

⁹⁴ Henriksen, 2016, s. 39

⁹⁵ Henriksen, 2016, s. 39

Denne måten å formidle troen på har noen koblinger til seierherremodellen. At Jesus vant over døden, kan åpne opp for at også andre «overnaturlige ting» kan skje, i hverdagen, «helt naturlig». Erfaringsdimensjonen er, slik jeg har vært inne på flere ganger, vesentlig for at kristen tro skal kunne bidra til orientering og endring. Samtidig oppstår resonans i henhold til Rosa, når to parter både berører og endrer hverandre, men likevel bevarer sin egenart.⁹⁶ Når Lise forteller om sine personlige opplevelser til konfirmantene i Berget hender det, ifølge henne selv at de sier: «Vi tror på deg, men ikke på det du forteller». Det kan tyde på at konfirmantene lar seg berøre av Lises fortelling, men at erfaringene hun deler fra eget liv likevel ikke makter å sette dem i kontakt med noe i deres eget liv. Samtidig er det å ivareta sin egen stemme også nødvendig for resonans, og svaret fra konfirmantene kan også forstås som et uttrykk nettopp for det.

Siri i Elvebredden er også opptatt av hvordan åndelige erfaringer kan være en ressurs. Men Siri tar på sin side utgangspunkt i konfirmantene. Hun forteller at de er ganske opptatt av det hun kaller nytenking.

For det en møter fra tid til annen når en jobber med ungdommer i den alderen der, konfirmantaldere, det er jo nettopp dette her at de er ganske opptatt av nytenking, spiritualitet og nye måter å tenke på og slik. Som de tar inn i våre perspektiver.

Siri mener konfirmantene har en stor åpenhet for ulike typer åndelige erfaringer, og hun bruker «Åndenes makt» som eksempel. Hun opplever at denne åpenheten også gjør det mulig for dem å tro både på underfortellingene i evangeliene og at Jesus sto opp fra de døde. Hun forteller at konfirmantene henter fra mange steder, uten å være opptatt av om det er kristendom, buddhisme eller andre religioner. For Siri oppleves ikke dette som et problem, men som en mulighet til å knytte det som formidles i konfirmanttiden sammen med konfirmantenes egne erfaringer og åndelige nysgjerrighet. Hun peker på at det finnes noe godt i alle religioner. Denne tilnærmingen kan ha noen likehetstrekk med veivisermodellen, der man ser Jesus som en lærer som formidler sann kunnskap og innsikt. Åpenheten Siri viser når hun tar imot konfirmantenes ulike erfaringer, er interessant. Resonans fordrer som vi har sett en lydhørhet for den andre, og samtidig tilstrekkelig lukkethet til å gå inn i relasjonen og

⁹⁶ Kappelgaard, 2021, s. 59

ivareta sin egen stemme. Det later til at Siri makter å balansere det å ta imot konfirmantenes erfaringer med åpenhet og interesse samtidig som hun leter etter relevante tilknytningspunkt til kristen tro.

5 Drøfting

5.1 Soteriologiske spenningsfelt

Konfirmantlærernes refleksjoner synliggjør at det eksisterer spenninger knyttet til flere av temaene som er framme i intervjuene. Disse finnes både uttalt og mer latent i materialet og omhandler flere sider ved frelses- og forsoningsteologien. Jeg vil derfor hevde at det finnes flere *soteriologiske spenningsfelt* som konfirmantlærerne er i stadig berøring med. Jeg vil i det følgende drøfte tre spenningsfelt som kommer til syne i analysen. Deretter vil jeg drøfte noen av de ulike spenningsfeltstrategiene jeg finner.

5.2 Forsoningslæra og forsoningslærene

Det er mulig å ane en motsetning hos enkelte av konfirmantlærerne knyttet til hvilke forsoningsaspekter de uttaler at de *burde* ta fram og hva de i realiteten vektlegger. På bakgrunn av dette kan det synes som at noen av forsoningsforståelsene oppleves mer normative enn andre, som når Arne prest omtaler godtgjørermodellen som «forsoningslæra» i bestemt form og peker på at når det er snakk om forsoning er det soningsaspektet som er sentralt. De andre perspektivene har imidlertid også sin plass i konfirmantundervisningen, påpeker han, men oftest når andre tema skal belyses. Han eksemplifiserer hvordan frigjørermotivet gjerne knyttes til temaet diakoni. I Munz sin undersøkelse der hun intervjuer vanlige kirkegjengere finner man en lignende tenkning, når en av deltakerne omtaler det at «Jesus døde på korset for våre synder» som det «teologiske svaret».⁹⁷

Denne vektingen av forsoningsperspektiv synes å skape nye spenninger i form av en lojalitetskonflikt hos noen av konfirmantlærerne, mellom på den ene side en lojalitet mot *en* bestemt forsoningsforståelse, og på den annen side en lojalitet mot konfirmantene og deres

⁹⁷ Munz, 2020, s. 36

erfarte virkelighet der en slik forsoningsforståelse ikke synes å skape gjenklang. Det er en slik anvendelse av teologi Henriksen utfordrer når han argumenterer mot å forstå teologi og lære som uavhengige kategorier løsrevet fra orientering og endring.⁹⁸

Kjølsvik peker på betydningen av å skille mellom forsoningslærene som teorier, og Guds virkelighet som ligger bakenfor alle teoriene. Sammen og hver for seg gir teoriene bidrag til å kunne forstå sider ved Guds virkelighet og Guds forhold til verden. Men de *er* ikke denne virkeligheten.⁹⁹ Hegstad henviser til hvordan kirkens begrepsbruk knyttet til frelsesteologien gjennom dogmatikken ofte er mer ensrettet og mindre nyansert enn det som er tilfelle i de bibelske tekstene.¹⁰⁰ Dette er en viktig påminnelse om å ikke konservere en bestemt forsoningsforståelse, men bevare en både åpen og kritisk holdning til mulighetene og begrensningene alle de ulike modellene gir.

I forlengelsen av dette vil jeg løfte fram det faktum at konfirmantlærerne jeg snakket med satt på et bredt reservoar av kunnskap når det gjaldt ulike måter å fortolke Jesu død og oppstandelse på. Det å ha bred kunnskap og faglig trygghet oppfattet jeg også bidro til en mer dynamisk og resonant tilnærming fra konfirmantlærernes side. Berit Diakon synliggjorde dette da hun trakk fram perspektivet om lidelse. Hun fortalte om hvordan det ofte ble naturlig å knytte an til nettopp dette fordi konfirmantene selv tok initiativ til å snakke om lidelsen og ondskapen i verden og at det derfor ofte var mer framme i undervisningen enn det de egentlig hadde lagt opp til. Denne åpenheten og vekslingen i perspektiv vil jeg peke på som en betydningsfull ressurs og som uttrykk for et *teologisk slingringsmonn*. I henhold til Knut Tveitereid og Bård Eirik H. Nordheim karakteriseres et teologisk slingringsmonn av en romslig og fleksibel teologisk holdning med fokus på noen fremtredende sider ved kristen tro.

¹⁰¹

5.3 Synd og resonans

Flertallet av konfirmantlærerne i mine intervjuer hevder de i liten grad knytter an til syndsbegrepet. Samtidig reflekterer de ulikt rundt konsekvensene av å tematisere synd eller å

⁹⁸ Henriksen, 2016, s. 37

⁹⁹ Kjølsvik, 2011, s. 80

¹⁰⁰ Hegstad, 2015, s. 173

¹⁰¹ Nordheim & Tveitereid, 2020, s. 19

la det være. Syndsbegrepet og syndsforståelsen er med andre ord også et spenningsfelt for konfirmantlærere.

Marius Timmann Mjaaland skriver om hvordan syndsbegrepet i vår tid er under press og vanskelig tilgjengelig, og som et resultat av det i ferd med å bli borte.¹⁰² Mjaaland hevder at begrepets negative konnotasjoner, med bakgrunn i hvordan begrepet historisk sett har vært anvendt, har gjort det nærmest umulig å bruke eller å tilføre nytt innhold. Samtidig kan nettopp fraværet av begrepet, i henhold til Mjaaland, muliggjøre at synd kan gjenoppstå som «et grunnbegrep i teologisk antropologi».¹⁰³

Når Siri og John diskuterer synd, er de uenige om hvorvidt det er synd forstått som en betinget side ved livet, eller *fokuset* på synd, som frembringer fremmedgjøring og avstand til Gud. De negative konsekvensene av syndsforkynnelse slik man kjenner det fra mer pietistisk tradisjon kan synes å ligge til grunn for Siris refleksjoner. I Graff-Kallevåg og Kaufman sin studie om ungdommers teologisering rundt synd og skam,¹⁰⁴ kommer det til syne at ungdommene de intervjuet ikke forholder seg til i denne tradisjonen. Deres gudsbilde preges i større grad av nåde enn dom, og det er snarere jevnaldergruppaes dom man søker å unnslipe. Gud kan derfor fremstå som langt mer nådig enn omgivelsene.¹⁰⁵ Ved at det kirkelige fellesskapet ungdommene i studien var en del av ble opplevd som aksepterende, synes det også å være rom for en tematisering av synd. Og ved at kirken la til rette for praksiser som opplevdes relevante (som bruk av bønnekrukke), ble dette av ungdommene oppfattet som en betydningsfull og reell mulighet til å kunne legge bak seg syndene og få tilgivelse.¹⁰⁶ Dette viser, som Graff-Kallevåg og Kaufman er inne på, at synd på denne måten kan være mulig å relatere til på en livsnær og meningsfull måte.¹⁰⁷

Konfirmantlærerne i min studie har som vi har sett et mer motsetningsfullt forhold til syndsbegrepet. Den klassiske syndsforståelsen synes å ligge til grunn, og tas også mer eller mindre forgitt, men tones samtidig ned i møte med konfirmantene og tilbys ikke som en mulig

¹⁰² Mjaaland, 2017, s. 151ff

¹⁰³ Mjaaland, 2017, s. 153

¹⁰⁴ Graff-Kallevåg & Kaufman, 2021

¹⁰⁵ Graff-Kallevåg & Kaufman, 2021, s. 269

¹⁰⁶ Graff-Kallevåg & Kaufman, 2021, s. 274

¹⁰⁷ Graff-Kallevåg & Kaufman, 2021, s. 273

ressurs å orientere ut ifra. Siri sier at hun ønsker å la kjærligheten skinne over det onde, men opplever også at konfirmantene utfordrer henne på å forklare hvorfor mennesker gjør onde ting mot hverandre. Konfirmantenes egne erfaringer tilsier altså at menneskene ikke alltid velger kjærligheten. Det tyder på at det er noen aspekter knyttet til de vonde erfaringene i livet som konfirmantene lar seg berøre av og som de responderer på ved at de på denne måten invitere konfirmantlæreren inn i disse spørsmålene.

Liv Hanne Langmoen Almasou løfter fram en annen side, når hun i sin masteravhandling tar til orde for «retten til å være et menneske med feil og mangler». I en tid der mange ungdommer er i møte med uoppnåelige ideal og har et slags eneansvar for å lykkes i havet av muligheter som finnes, ser man tydeligere nødvendigheten av et menneskesyn som anerkjenner at mennesket er uperfekt.¹⁰⁸ Og nettopp derfor betones også betydningen av å forankre menneskets verdi utenfor seg selv.¹⁰⁹

5.4 Frelse og resonans

Et tredje spenningsfelt knytter seg til frelsesforståelsen. Det er bare en av konfirmantlærerne som positivt bekrefter å bruke begrepet frelse overfor konfirmantene, samtidig som noen uttrykker at de nok egentlig burde gjøre det.¹¹⁰ Dette spenningsfeltet reiser et grunnleggende spørsmål om hvorvidt frelse også i vår tid kan gjøres til en relevant kategori å se sitt liv i lys av.

I studien *Jesus og Kaptein Sabeltann. En analyse av hvordan det forkynnes om frelse for barn og voksne*,¹¹¹ har man sett på frelsesforkynnelse i to trosopplæringsgudstjenester. Selv om prekensituasjonen sannsynligvis har mer rigide rammer både med tanke på tid og muligheter for dialog enn en konfirmantundervisningstime, reiser den noen gjenkjennelige problemstillinger. Studien synliggjør blant annet hvor krevende det kan være å «oversette» frelse inn i en nåtidig kontekst ved hjelp av sammenligninger og metaforer fra vår egen tid.¹¹² Til tross for at forkynnelsen som analyseres her på ulike vis relateres til frelse, synes begrepet

¹⁰⁸ Almasou, 2019, s. 54

¹⁰⁹ Almasou, 2019, s. 59

¹¹⁰ Det må presiseres at materialet mitt ikke sier noe tydelig om hvorvidt det likevel skjer en tematisering av symbolet frelse uten at selve begrepet tas i bruk.

¹¹¹ Graff-Kallevåg & Henriksen, 2021

¹¹² Graff-Kallevåg & Henriksen, 2021, s. 183

å ha et uklart innhold der både Guds og menneskenes rolle blir vanskelig å få fatt på.¹¹³ Munz henviser i sin avhandling til funn i en svensk studie om forkynnelse, som viser at ord og begrep fra frelsteologien for så vidt er i bruk i forkynnelsen, men man avstår fra å gi det et konkret innhold.¹¹⁴ Som en respons på dette skriver Munz: «... det bør skape noen refleksjoner hos kirkelige ansatte og andre predikanter som fremholder disse begrepene som meningsbærende for den kristne troen».¹¹⁵ Refleksjonene som kommer til syne hos mine deltakere viser at det nettopp er her motsetningen oppstår, i skjæringspunktet mellom en normativ tilnærming til frelse og en stadig erfart mangel på meningsbærende muligheter en klassisk frelsesforståelse gir i møte med konfirmanter. Å tone ned de innholdsmessige sidene eller unnlate å bruke begrepet blir en måte å møte denne utfordringen på. En annen er å ta i bruk andre perspektiv på frelse. Når eksempelmodellen og vegvisermodellen er de to modellene som skårer høyest i min studie, er det mulig å forstå det i lys av dette.

Denne tendensen kan man også finne i mer formaliserte deler av kirkens virksomhet, som i gudstjenesteliturgien. Merete Thomassen har gjort en analyse av bønnespråket i gudstjenesteliturgien fra 2013, der hun viser hvordan det har skjedd en endring i bønnespråket knyttet til frelsesforståelsen. Mens man tidligere ba om frelse fra synd, død og dom, rommer bønnene i 2013-liturgien erfaringsaspektet på en helt ny måte.¹¹⁶ Til grunn for dette ligger, slik Thomassen beskriver det, en endring i synet på mennesket, som har gått fra å være en hjelpeløs synder til et selvstendig menneske som langt på veg er medansvarlig for både sin egen og skaperverkets frelse.¹¹⁷ Konsekvensen av dette blir bønner som først og fremst etterspør Guds *nærvær* i livet slik at mennesket kan ta fatt på de oppgaver som venter både i eget liv og i verden. I henhold til Thomassen er frelse i denne sammenhengen en frelse av selvet, men i et større perspektiv også av skaperverket.¹¹⁸

Det er mulig å gjenkjenne både frigjørers-, eksempel- og vegviserperspektivet i Thomassens analyse. Dette er de samme forsoningsmodellene som konfirmanterlærerne i min studie pekte på som lettest å relatere til for konfirmantene.

¹¹³ Graff-Kallevåg & Henriksen, 2021, s. 183

¹¹⁴ Munz, 2020, s. 54

¹¹⁵ Munz, 2020, s. 54

¹¹⁶ Thomassen, 2017, s. 94f

¹¹⁷ Thomassen, 2017, s. 101f

¹¹⁸ Thomassen, 2017, s. 100f

Både blant konfirmantlærerne og i gudstjenestens bønner har man altså funnet andre måter å tilnærme seg frelse på. Bidragene disse perspektivene kan gi til orientering og endring er åpenbare. Samtidig forblir det noe uavklart i forhold til de perspektivene man ikke lenger knytter an til. Ved at mer av ansvaret, slik Thomassen er inne på, så å si legges på menneskenes skuldre, kan man også undres på om dette toner ned noe av det aller mest grunnleggende i den lutherske frelsesforståelse.

5.5 Spenningsfeltstrategier

De soteriologiske spenningsfeltene er som jeg var vist fremtredende i mitt materiale. Men det later til at disse spenningene i liten grad er uttalt, tematisert eller diskutert konfirmantlærere imellom. Dermed blir dette i stor grad forhold som den enkelte selv må komme til rette med. Strategiene som kommer til syne i disse spenningsfeltene er flere. En av dem er å tone ned eller unnlate å tematisere. Å fylle begrepene med innhold som er mer kjent for konfirmantene f. eks ved å relatere til populærkulturen er en annen. Å ta utgangspunkt i konfirmantenes åndelige erfaringer en tredje. Ved å legge til rette for at fortellingen om Jesu død og oppstandelse også får stå ufortolket, samt ved å anvende et mangfold av perspektiv, søker konfirmantlærerne også å balansere og nyansere. Samtidig velger noen bevisst en vektlegging av andre forsoningsmodeller enn de som relaterer til synd og til soning.

Sagt på en annen måte: Det later til at konfirmantlærerne i større grad enn forventet former undervisningen sin med utgangspunkt i de aspektene man antar kan skape resonans. Dette er også de aspektene som best synes å kunne yte ressurser til orientering og endring. Dette til tross for at det hos noen konfirmantlærere vil innebære en motsetning mellom det de egentlig mener de burde vektlegge og det de faktisk gjør. Flere av konfirmantlærerne synliggjør med det en vilje til å stå i disse spenningsfeltene selv om det kan oppleves krevende. På bakgrunn av dette vil jeg løfte fram noen av strategiene overfor som jeg ser på som gode strategier.

At fortellingen knyttet til Jesu død og oppstandelse i større grad enn forventet synes å stå på egne ben, uten å bli satt inn i en forsoningsramme, gir slik jeg ser det flere muligheter for en mer åpen tilnærming. Sverre Dag Mogstad peker på at innenfor teologien blir bibelske tekster ofte sett på som «bærere av en sak». Det vil si at man forholder seg til tekstene som om det er noe bortenfor hendelsene i teksten det egentlig handler om. Kan hende er Jesu lidelse og død ett av de klareste eksemplene på nettopp det. Mogstad mener dette bidrar til å svekke

fortellingen per se.¹¹⁹ Mogstad skiller videre mellom ekte og falske fortellinger, der falske fortellinger bidrar til en flukt fra virkeligheten. Kanskje kan man si at mange av fortellingene ungdommer i dag utsettes for f. eks via influensere og i ulike «SoMe»-kanaler er nettopp slike falske fortellinger. Om man forstår fortellingen om Jesu lidelse og død som det motsatte, en ekte fortelling, kan den med utgangspunkt i Mogstads definisjon bidra inn på orienterings- og endringsfeltet. Om ekte fortellinger sier Mogstad: «Slike fortellinger hjelper oss til å forstå oss selv, våre liv og den virkeligheten vi lever i. Samtidig vil de utfordre oss til engasjement og kritisk holdning.»¹²⁰

Jeg har allerede pekt på betydningen av en tilnærming som rommer et teologisk slingringsmonn. Dette fordrer en lydhørhet overfor konfirmantene, som for det første kan innebærer en veksling i perspektiv basert på de livserfaringer konfirmantene selv bærer med seg. For det andre handler det om en åpenhet for konfirmantenes åndelige nysgjerrighet, også om den synliggjør en spiritualitet som henter fra andre kilder enn kristen tro. En slik *hybrid spiritualitet* er å finne hos mange som kommer i kontakt med kirken. I en studie av bønnevandring i gudstjenester der barn deltar, kom det til syne at barna som var intervjuet i studien knyttet seg til forestillinger og verdensbilder som hadde opphav i andre tradisjoner, og kombinerte disse med kristne forestillinger.¹²¹ Å lete etter hvilke muligheter en hybrid spiritualitet kan gi, er etter mitt syn en god strategi sett i lys av Rosas beskrivelse av resonansrelasjonen, der man går inn med en åpenhet overfor den andre, samtidig som man evner å lukke seg på en slik måte at man beskytter sin egenart i relasjonen.

Når teologiske begrep og forestillinger tones ned eller utelates, slik vi har sett eksempler på i denne avhandlingen, tyder det på at man ikke har tilstrekkelig tillit til at disse er i stand til å tilføre noe betydningsfullt for dagens mennesker. Det kan bety at det er behov for ytterligere refleksjoner både hos den enkelte konfirmantlærer, men også i ulike teologiske og kirkelige fora rundt disse tingene. I drøftingen overfor har jeg henvist til noen konkrete bidrag som synes å tale for at det kan være mulig å rehabilitere et begrep som synd ved å knytte det til vår tids erfaringer og erkjennelser. Kan hende må flere også gå løs på frelsesbegrepet og dets mangfoldige innhold.

¹¹⁹ Mogstad, 1999, s. 111

¹²⁰ Mogstad, 1999, s. 112

¹²¹ Kaufman, 2018, s. 124

Til slutt: I teoridelen av min avhandling valgte jeg å utfylle Peters seks kategorier med å hente inn Tanners inkarnasjonsmodell og Moltmanns forståelse av Gud sett i lys av lidelsen. Mens lidelsesperspektivet i intervjuene ble ansett som et betydningsfullt perspektiv å forstå korshendelsen ut ifra, også for konfirmanter, var Tanners inkarnasjonsmodell derimot ikke framme i samtalen overhodet. Sannsynligvis er dette perspektivet ukjent for mange. Og nettopp derfor kan det tenkes å ha et potensiale som i denne sammenhengen er uforløst og som med fordel kan utforskes mer, og som slik jeg ser det, kan bidra med verdifulle innsikter i det mangefasetterte bildet av «Guds frelsende nærvær».¹²²

6 Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg søkt å svare på følgende problemstilling: *Hvilke teologiske aspekter knyttet til forsoning og frelse kommer til uttrykk i konfirmantlæreres refleksjoner rundt egen undervisningen om Jesu død og oppstandelse, og hvilke muligheter for orientering og endring kan disse aspektene gi i møte med konfirmanter egne erfaringer.* Ved hjelp av kvalitativ metode har jeg gjennomført forskningsintervjuer med konfirmantlærere i tre ulike menigheter.

Teorien som er sentral i analysen er for det første Ted Peters kategorisering av seks forsoningsmodeller, samt Kathryn Tanners inkarnasjonsmodell og Jürgen Moltmanns teologi om korset og lidelsen. I tillegg har jeg anvendt Jan-Olav Henriksens teori knyttet til begrepene orientering og endring, og Hartmut Rosas teori om resonans.

Ved hjelp av analysen identifiserte jeg at flere av temaene i intervjuene fikk fram ambivalens og spenninger. Flere av konfirmantlærerne uttrykte at det var et misforhold mellom det de mente de *burde* vektlegge i undervisningen om temaet forsoning og frelse, og det de i realiteten vektla, begrunnet i hva de opplevde som mulig å relatere til for konfirmantene – hva som skapte *gjenklang*. Disse motsetningsforholdene har jeg omtalt som *soteriologiske spenningsfelt*. I drøftingen har jeg hentet fram tre soteriologiske spenningsfelt fra analysen og drøftet disse. Det første spenningsfeltet omhandlet normativitet og spørsmålet om hvorvidt forsoningsforståelser som vektlegger soningsaspektet er å forstå som den «egentlige»

¹²² Uttrykket «Guds frelsende nærvær» er hentet fra Kjølsvik, 2011, s. 80

forsoningslæra. Det andre og tredje spenningsfeltet omhandlet henholdsvis syndsbegrepet og frelsesbegrepet og spørsmålet om det er mulig eller ønskelig å knytte an til disse begrepene i konfirmandundervisninga.

I drøftingen har jeg argumenterer for at de ulike forsoningsmodellene er å forstå som nettopp det; modeller, og at ingen av dem kan favne det mangfoldet som kommer til uttrykk i det bibelske materialet. Jeg tar derfor til orde for en fleksibel, variert og kritisk tilnærming i bruken av forsoningsperspektiv i møte med konfirmanter, med utgangspunkt i en lydhørhet for konfirmantenes egne erfaringer. I dialog med nyere bidrag på feltet har jeg argumentert for at en reflektert tilnærming til syndsbegrepet kan gi verdifulle bidrag til konfirmanter orientering og endring. Når det gjelder frelsesbegrepet ser jeg behovet for at det både innen kirke og academia arbeides videre med hvordan dette begrepet i vår samtid kan gjøres anvendelig og formidle et innhold som kan skape resonans.

7 Litteratur

- Almasou, L. H. (2019). *Avslørt - på godt eller vondt? Kan forkynnelse om synd og skam være til hjelp for ungdoms livsmestring?* Oslo: MF vitenskapelig høyskole.
- Alvesson, M. (2003). *Methodology for close up studies: Struggling with closeness and closure*. Kluwer.
- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis: En håndbok for masterstudenter*. Oslo: Cappelen Damm akademiske.
- Anselmus, C. e. (1989). I *Teologiske tekster: Udvalg af klassiske dogmatiske tekster* (ss. 107-135). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Bibelselskapet. (2022, August 13.). *Kristuskransen*. Hentet fra <https://bibel.no/kristuskransen>
- Brekken, M. H. (2015). *Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg? Forholdet mellom guddommelig og menneskelig lidelse i Jürgen Moltmanns teologi*. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet.
- Den norske kirke. (2022, 04 19). *Om troen*. Hentet fra Den norske kirke: <https://kirken.no/nb-NO/kristen-tro/kristen-tro/jesus-kristus/>
- Fagermoen, T., & Lauritzen, S. M. (2018). *Teologier i trosopplæringen*. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet.
- Flyvbjerg, B. (2006, April). Five misunderstandings about case-study reserch. *Qualitative Inquiry*, ss. 219-245.
- Graff-Kallevåg, K., & Henriksen, J. O. (2021). Jesus og Kaptein Sabeltann. En analyse av hvordan det forkynnes om frelse for barn og voksne. I T. S. Kaufmann, *Forkynnelse for barn og voksne. En studie av sju gudstjenester i trosopplæringen*. (ss. 161-186). Oslo: IKO-Forlaget.
- Graff-Kallevåg, K., & Kaufman, T. S. (2021, 3). Synd og skam i autentisitetens tidsalder. En analyse av ungdommers teologisering. *Kirke og kultur*, ss. 262-278.
- Hegstad, H. (2015). *Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk*. Oslo: Luther Forlag.
- Henriksen, J.-O. (2016). Everyday Religion as Orientation and Transformation: A Challenge to Theology. *Nordic Journal of Religion and Society* 29(1), ss. 36-51.
- Håland, M. (2020). *Frelsesteologi i konfirmantundervising. En analyse av konfirmantlærervegledninger med henblikk på forsoningsmodeller. Hvordan kan frelsesteologi yte ressurser for konfirmanters livstolkning? Masteravhandling*. Oslo: MF vitenskapelig høyskole.

- Kappelgaard, D. (2021). *Kirke i bevægelse - at understøtte lokal udvikling af kontekstuelle kirkelige praksisser*. København: Københavns universitet, Det teologiske fakultet.
- Kaufman, T. S. (2018). "Og så var det lov å gå en sånn runde ...". Bønnevandringen som mulighetsrom. I K. Graff-Kallevåg, & T. S. Kaufman, *Byggekloss-spiritualitet? En studie av spiritualitet i Den norske kirkes trosopplæring*. (ss. 100-128). Oslo: IKO-forlaget.
- Kaufman, T. S. (2021). Forskningsprosjektet backstage. Tidligere forskning, teoretiske perspektiv, vårt bidrag og metodiske overveielser. I T. S. Kaufman, *Forkynnelse for barn og voksne. En studie av sju gudstjenester i trosopplæringen*. (ss. 19-55). Oslo: Iko-forlaget.
- Kjølsvik, I. (2011). Kirken og frelsen. Om Jesu Kristi frelsende nærvær. I S. Dietrich, T. S. Dokka, & H. (. Hegstad, *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke* (ss. 75-95). Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Leer-Salvesen, B. (2011). *Levende håp. En praktisk-teologisk analyse av 51 presters forkynnelse ved gravferd*. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Mjaaland, M. T. (2017). *Systematisk teologi*. Oslo: Verbum Akademiske.
- Mogstad, S. D. (1999). Fortellingsdidaktikk. I S. D. Mogstad, *Fag, identitet og fortelling* (ss. 110-141). Gyldendal Norsk Forlag.
- Moltmann, J. (1974). *The crucified God*. London: SCM Press.
- Munz, M. (2020). *Betydningen av Jesu korsfestelse fra kirkebenken. En empirisk undersøkelse av kirkegjengeres teologisering om Jesu korsfestelse, sett i lys av Ted Peters forsoningsteorier. Masteravhandling*. Oslo: MF viteskapelig høgskole.
- Nordheim, B. E., & Tveitereid, K. (2020, Nr 2). Ildsjeler og ildsteder. En etnografisk studie av ledelsesdynamikker i vitale ungdomsarbeid i Den norske kirke. *Tidsskrift for praktisk teologi*, ss. 6-21.
- Peters, T. (2006, 45(3)). Six Ways of Salvation: How does Jesus save? *Dialog*, ss. 223-235.
- Peters, T. (2015). *God - The World's Future: Systematic Theology for a New Era*. Minneapolis: Minn: Fortress Press.
- Postholm, M. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rosa, H. (2020). *Det vi inte kan råda över. Om vårt förhållande till världen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Tanner, K. (2010). *Christ is the key*. Cambridge: Cambridge University.
- Thomassen, M. (2017, Nr 2). Frelse fra dommen eller frelse for selvet? Om teologiske endringer i kristent gudstjenestespråk. *Idéhistorisk tidsskrift*, ss. 91-104.

Vedlegg

Vedlegg 1, Intervjuguide

INNLEDNINGSSPØRSMÅL

1. Vil dere fortelle kort om noe av det som kjennetegner menigheten her? For eksempel:
 - geografi (by / bygd)
 - demografi
 - teologisk tradisjon (folkekirkekultur, bedehuskultur, kontakt/samarbeid med kristne organisasjoner osv)
 - andre viktige kjennetegn

HOVEDDEL 1

2. Ett av temaene jeg vil tro dere er innom i løpet av konfirmantåret er temaet som handler om Jesu lidelse, død og oppstandelse og hvordan vi skal forstå det.
Kan dere si noe om hvordan dere legger opp undervisningen om Jesu død og oppstandelse og betydningen av denne hendelsen?
3. På bordet foran dere vil dere få noen kort med setninger som på ulike måter forklarer betydningen av Jesu død og oppstandelse. Dere vil bli bedt om å rangere kortene ut ifra hvilke av disse perspektivene som er mye og lite framme i deres konfirmantundervisning.
4. På hvilke punkt i løpet av konfirmantåret er dere innom dette temaet på en eller annen måte?
5. Pleier dere å forsøke å forklare *hvorfor* Jesus måtte lide og dø?
6. I så fall: hva vektlegger dere i den forklaringen?

7. Er frelse et begrep dere bruker i møte med konfirmantene? Hvorfor / hvorfor ikke?
8. Bruker dere noen virkemiddel for å forklare Jesu død og oppstandelse (illustrasjoner, symbol, film, kunst)?
9. Hva er hensikten med disse virkemidlene og hva ønsker dere at de skal formidle?
10. Dersom dere i en eller to setninger skulle si noe om hva dere ønsker at konfirmantene skal sitte igjen med etter undervisningen om Jesu lidelse og død og oppstandelse; hva skulle det være?

HOVEDDEL 2

11. Hvis vi går tilbake til kortene: er det noen av disse perspektivene som dere tenker det er lettere for konfirmantene å knytte an til?
12. På hvilke(n) måte(r) tenker dere at undervisningen om dette temaet være til hjelp i konfirmantenes liv?
13. Mener dere at konfirmantene selv har noen erfaringer som det kan være mulig å hente inn når det er snakk om Jesu død og oppstandelse? I så fall hva?
14. Hvilket inntrykk av Gud ønsker dere at konfirmantene skal sitte igjen med etter undervisning om dette temaet?
15. Er det viktig at konfirmantene forstår hensikten med Jesu død og oppstandelse?

Vedlegg 2, Kort med forsoningsmodeller

Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	Da Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.
Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kan gå fri.	På grunn av det som skjedde på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake.	Fordi Jesus måtte lide og dø kjenner Gud lidelsen. Hvor er Gud i lidelsen? Gud lider med hver den som lider.
Jesus er frigjøreren som står på de undertryktes side. Vi må være med å kjempe for rettferdighet.	Det er ved at Ordet ble menneske at vi får del i fellesskapet med Gud.	Eget valg: Her kan man lage en egen setning dersom man synes et perspektiv mangler.
At noen må ta skylda for det andre har gjort er uholdbart. Sydebukk-mekanismen fungerer ikke. Derfor er Jesus er den siste sydebukken, som viser oss at Gud ikke trenger godtgjørelse for våre synder.		

Vedlegg 3, Rangering av forsoningsmodellkortene

1		2		3		4		5	
Anne Kateket		Havgepet menighet		Arne Prest		Trine Menighetspedagog		Berget menighet	
Tore Prest		Arne Prest		Trine Menighetspedagog		Lise Kateket		Berit Diakon	
Siri Menighetspedagog		John Prest		John Prest		John Prest		John Prest	
1. Da Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.	1. På grunn av det som Jesus og vi gjorde et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	1. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	1. På grunn av det som Jesus og vi gjorde et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	1. På grunn av det som Jesus og vi gjorde et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	1. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	1. På grunn av det som Jesus og vi gjorde et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	1. Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.
2. Det er ved at Ordet ble menneske at vi får del i fellesskapet med Gud.	2. Fordi Jesus måtte lide og dø kjemner Gud lidelsen? Gud lider med hver den som lider.	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	1. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	2. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	2. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	2. Da Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.
3. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	3. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	1. Fordi Jesus måtte lide og dø kjemner Gud lidelsen? Hvor er Gud i lidelsen? Gud lider med hver den som lider.	1. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	3. Da Jesus døde og sto opp, vant han over synden, døden og det onde og satte oss fri.	3. Fordi Jesus måtte lide og dø kjemner Gud lidelsen. Hvor er Gud i lidelsen? Gud lider med hver den som lider.	3. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	3. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	3. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	
4. På grunn av det som skjedd på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	4. Det er ved at Ordet ble menneske at vi får del i fellesskapet med Gud.	2. Jesus er frigjøeren som står på de undertryktes side. Vi må være med å kjempe for rettferdighet.	1. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	4. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	4. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	4. På grunn av det som skjedd på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	4. På grunn av det som skjedd på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	4. På grunn av det som skjedd på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	
5. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	5. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	2. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	1. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.	5. Fordi Jesus måtte lide og dø kjemner Gud lidelsen? Gud lider med hver den som lider.	5. På grunn av det som skjedd på korset kan Jesus og vi gjøre et bytte. Vi kan gi ham våre synder og han gir oss nåde og tilgivelse tilbake	5. Jesus døde for å sone menneskenes synder. Han døde i stedet for oss, slik at vi kunne gå fri.	5. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	5. Jesus er som en lærer for oss. Vi trenger hans kunnskap for å finne vegen til Gud. Jesus er lyset som viser oss vegen, men det er vi som må gå den.	
6. Jesus er et eksempel for oss. Da han døde, viste han oss hva kjærlighet er. Nå er det vår tur til å elske hverandre.									

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hva betyr Jesu død og oppstandelse?»

***En empirisk studie av konfirmantlæreres refleksjoner rundt
frelse og forsoning i egen konfirmantundervisning.***

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å forske på hvordan konfirmantlærere reflekterer rundt egen undervisningen om betydningen av Jesu død og oppstandelse. I dette skrivet vil du få informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en del av min masteravhandling i Erfaringsbasert master i kirkelig undervisning ved MF vitenskapelige høyskole. Formålet med prosjektet er å forske på hvordan konfirmantlærere reflekterer rundt egen undervisning om Jesu død og oppstandelse og hvilke intensjoner de har for denne undervisningen. Jeg vil gjennomføre 3 intervju i 3 forskjellige menigheter, der hvert intervju gjennomføres med 2 eller 3 konfirmantlærere fra samme stab til stede. Fortrinnsvis skal både yrkesgruppene prest og kateket være representert i gruppeintervjuet.

Problemstillingen jeg vil ta utgangspunkt i er todelt, der den første delen omfatter det jeg allerede har beskrevet ovenfor. I tillegg ønsker jeg å finne ut hvordan det tenkes at undervisningen om dette temaet skal være til hjelp i konfirmantenes eget liv.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF vitenskapelige høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er spurt om å delta i dette prosjektet fordi du har konfirmantundervisning som en av dine arbeidsoppgaver og er del av en stab der det er flere kirkelige ansatte som har konfirmantundervisning som del av sin stilling. Jeg har hentet kontaktopplysningene dine fra menighetens nettside. Prosjektet har deltakere fra ulike steder i landet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du sier ja til å delta i forskningsprosjektet vil du bli bedt om å stille til et intervju sammen med 1-2 andre fra din stab. Intervjuet vil bli gjennomført i ditt nærmiljø, på et sted vi sammen blir enige om. Intervjuet tar utgangspunkt i spørsmål fra en intervjuguide du vil få tilsendt på forhånd. Selve intervjuet vil ta ca 1 time og det vil bli gjort lydopptak av intervjuet. Jeg vil også ta notater undervegs.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg i behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Ved MF vitenskapelige høyskole er min veileder Tone Stangeland Kaufman. Jeg samtaler med henne om masteroppgaven. I tillegg deltar jeg i en veiledningsgruppe i regi av MF sammen med to andre medstudenter. Det er ikke behov for å identifisere deltakerne i studien overfor noen av de ovenfor nevnte, og du vil være anonymisert.

Navnet ditt og menigheten du arbeider i, vil jeg erstatte med fiktive, anonymiserte navn. Du som deltaker eller menigheten du arbeider i vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i september 2022. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres, og lydopptakene vil slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF Vitenskapelig høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

å få slettet personopplysninger om deg

å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

MF Vitenskapelig høyskole ved veileder Tone Stangeland Kaufman, tone.s.kaufman@mf.no tlf 22590529

Personvernombud: *Berit Widerøe Hillestad, personvern@mf.no*

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Tone Stangeland Kaufman

(Forsker/veileder)

████████████████████

(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hva betyr Jesu død og oppstandelse?*»

En empirisk studie av konfirmantlæreres refleksjoner rundt frelse og forsoning i egen konfirmantundervisning, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)